

T.C
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ARA BİLİM DALI

MİMLUKLU-HAÇLI MÜNASEBETLERİ

(YÜKSÜK LİSANS TEZİ)

Yöneten
Doç.Dr.Mehmet ÇELİK

Hazırlayan
Mehmet ŞİRİNOĞULLARI

Bu tez **31.03.1997** tarihinde aşağıda belirtilen jüri tarafından oybirliği/ oyçokluğu ile başarılı olarak değerlendirildi.

Danışman
Doç.Dr.Mehmet ÇELİK

Üye
Doç.Dr.Mehmet ÖZTÜRK

Üye
Doç.Dr.Selim ÇÖHCE

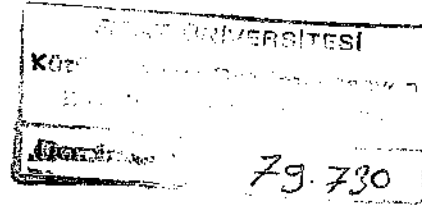
ELAZIĞ - 1997

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
- Yüksek Lisans Tezi -

Firat Üniversitesi
Merkez Kütüphanesi
0070254
255.07.02.03.00.00/08/0070254

T.YL/32

MEMLÛKLU - HAÇLI MÛNASEBETLERİ

YÖNETEN

DOÇ. DR. MEHMET ÇELİK

HAZIRLAYAN

Mehmet ŞİRİNOĞULLARI

ELAZIĞ - 1997

İÇİNDEKİLER

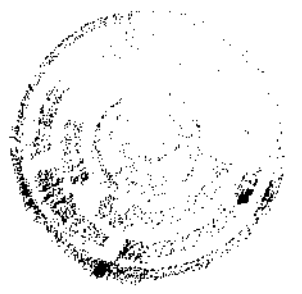
KISALTMALAR.....	1
ÖNSÖZ.....	2
GİRİŞ.....	3
HAÇLI SEFERLERİ.....	3
HAÇLI SEFERLERİNİN NEDENLERİ.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

BAHRİ MEMLÛKLAR DEVRİNDE MEMLÛK - HAÇLI MÛNASEBETLERİ

A. BAHRİ MEMLÛKLAR DEVRİNDE

MEMLÛK - HAÇLI SEFERLERİ.....	10
1. Turan Şah'ın Haçlılarla Mûnasebetleri.....	10
2. Şecerü'd-Dürr'ün Haçlılarla Mûnasebetleri.....	11
3. Aybek'in Haçlılarla Mûnasebetleri.....	12
4. Kutuz'un Haçlılarla Mûnasebetleri.....	12
5. Baybars El - Bundukdari Devrinde Haçlılarla Mûnasebetler.....	14

6. Kalavun'un Haçlılarla Münasebetleri.....	21
7. Melik el - Eşref Selahaddin Halil'in Haçlılarla Münasebetleri.....	24
8. Nasıreddin Muhammed'in Haçlılarla Münasebetleri.....	26
9. Nasır Muhammed'in Torunları Devrinde Haçlılarla Münasebetler.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

BURCİ MEMLÛKLAR DEVRİNDE MEMLÛK - HAÇLI MÛNASEBETLERİ

A. BURCİ MEMLÛKLAR DEVRİNDE

MEMLÛK - HAÇLI SEFERLERİ.....	33
1. Berkuk Devrinde Haçlılarla Münasebetler.....	34
1.a. Cenevizlilerle İlişkiler.....	35
2. Ferec ve Haçlılarla Mücadelesi.....	37
3. Şeyh el - Mahmudî ve Haçlılarla Münasebetleri.....	40
4. Eşref Barsbay Devrinde Haçlılarla Münasebetler.....	46
4.a. 1425 Yılındaki Kıbrıs Seferi.....	49
5. Seyfeddin Çakmak Devrinde Haçlılarla Münasebetler.....	59
5.a. Rodos Seferi.....	59

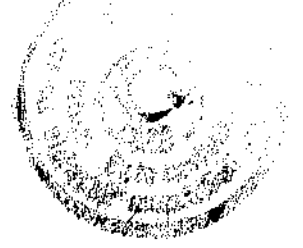

6. Seyfeddin İnal (Aynal) Devrinde Haçlılarla Münasebetler.....	62
7. Şehabeddin Ahmed Devrinde Haçlılarla Münasebetler.....	63
8. Hoşkadem Devrinde Haçlılarla Münasebetler.....	64
9. Kayıtbay Devrinde Haçlılarla Münasebetler.....	65
10. Kansu Gavri Devrinde Haçlılarla Münasebetler.....	67
 SONUÇ.....	 69
EK'LER.....	72
BİBLİYOGRAFYA.....	74

KISALTMALAR

- a.g.e..... : adı geçen eser
a.g.m..... : adı geçen makale
a.g.mad..... : adı geçen madde
T.D.A..... : Türk Dünyası Araştırmaları
T.D.T.D..... : Türk Dünyası Tarih Dergisi
İ.A..... : İslâm Ansiklopedisi
v.d..... : ve devamı
C..... : Cilt
S..... : Sayı
s..... : Sayfa
D.G.B.İ.T..... : Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi
T.D.V.İ.A..... : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Fak..... : Fakülte
Der..... : Dergi
K..... : Kısım

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihi savaşlarla doludur. Bu savaşların nedenleri tahlil edildiğinde, bir çok savaşın en önemli ve en başta gelen nedeninin din olduğunu söylemek mümkündür. Semavî ve gayr-i Semavî dinlerde "kafirlere karşı cihad" prensibinin yer alması farklı dinlere inanan toplumlar arasında uzun süren savaşlara neden olmuştur. Din savaşı olarak tarihte iz bırakan "Haçlı Seferleri" de bu bakımdan dünya ilim âleminin dikkatini çekmiştir. Haçlı Seferleri, çok büyük ehemmiyet arzemesine rağmen, Türkiye'de bu konuya münferid bazı çalışmalar dışında, gereken önemin verilmediği görülmektedir.

Biz bu çalışmamızda Memluklar döneminde (1250 - 1517) Memluk - Haçlı münasebetlerini incelemeye çalıştık.

Çalışmamızın giriş bölümünde Haçlı Seferlerinin nedenleri ve mahiyeti üzerinde durduktan sonra birinci bölümde Bahrî Memluklar Devrinde Haçlılar'la münasebetleri, ikinci bölümde ise Burcî Memluklar döneminde Haçlılarla münasebetleri incelemeye çalıştık.

Bu çalışmamda bana her bakımdan yol gösteren kıymetli hocam **Doç. Dr. Mehmet ÇELİK**'e teşekkür etmeyi bir borç biliyorum.

Çalışmak bizden başarı Allah'tandır.

Mehmet ŞİRİNOĞULLARI

GİRİŞ

HAÇLI SEFERLERİ

Dünya tarihi bakımından üç büyük olay Orta Çağ karakterize eder. Bunlardan birincisi İslâm'ın doğuşu ve o zamana kadar Hristiyan hakimiyetinde bulunan ülkeleri fethetmesi, ikincisi Türk ırkının büyük güçlerle doğudan batıya yönelmesi ve İslâm'ın durmuş olan hamle gücünü yenilemek gayretine girmesi, üçüncüsü ise bunun reaksiyonu olan Haçlı Seferleri'dir.¹

Bu derece önem taşıyan ve deyimi günümüzde dahi dillerden düşmeyen bu hareket, ilim dünyasının başlıca konularından birini teşkil etmiştir.

"Haçlı Seferleri" adı Batı Avrupa Hristiyan aleminin çeşitli sosyal, dinî ve ekonomik sebeplerle 1096 - 1270 tarihleri arasında doğuya yaptığı seferlere verilen genel addır.² Bu seferlerin ilki 1096 - 1099 tarihleri arasında düzenlenmiştir. Daha sonraki yıllarda 1147 - 1149 tarihleri arasında II. Haçlı Seferi 1189 - 1192 tarihleri arasında III. Haçlı Seferi 1202 - 1204 tarihleri arasında IV. Haçlı Seferi 1217 - 1221 tarihleri arasında V. Haçlı Seferi 1228 - 1229 yıllarında VI. Haçlı Seferi 1248 - 1254 yıllarında VII. Haçlı Seferi ve nihayet 1270 yılında ise VIII. Haçlı Seferi çeşitli neden ve vesilelerle düzenlenmiştir.³ Bu savaşlar doğu medeniyetinin batı tarafından değerlendirilip benimsenmesi ve doğu - batı dünyasının birbirine yaklaşması gibi ilgi çekici gelişme ve sonuçlar doğurmuştur.

1 . Işın Demirkent, "Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri", İstanbul Üniv. Ed. Fak. Tarih Derg.

S.35'den ayrı basım İstanbul - 1994, s. 65.

2 . St. Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi (Çev. F. Işıltan), C.I., Ankara - 1989

3 . St. Runciman, A.g.e., s. 83 - 92.

HAÇLI SEFERLERİNİN NEDENLERİ

Haçlı Seferlerinin nedenlerini tahlile geçmeden önce bir hususu belirtmek zarureti vardır. Bu da Avrupalı tarihçilerin Haçlı Seferlerinin nedenleri konusuna yaklaşımlarıdır. Avrupalı tarihçiler, ırkî ve dinî taassupla bu seferlerin nedenlerini izâh etmeye çalışmaktadırlar.⁴ Ancak Haçlı Seferlerini hazırlayan olayların arka plânına bakıldığında çok değişik gelişmelerin öne çıktığı görülmektedir.

Haçlı Seferlerinin doğuşunda, Ortaçağ Avrupa toplumunu zorlayan unsurlar, aslında siyasal, sosyal ve ekonomik nedenlerdi. Işın Demirkent'e göre *Batılılarca bu hareketin en önemli unsuru olarak ileri sürülen dinî motif ise, sadece itici bir güçtü. Çünkü Haçlı Seferleri düşüncesinin ortaya atıldığı sırada Avrupa'da yıllardan beri süregelen açlık, yoksulluk ve topraksızlık sıkıntılarının doğurduğu kargaşa yanında, ücretli askerlik anlayışı ve kolonizatör bir taşma hareketi de başlamış bulunuyordu.* Avrupa toplumu üzerinde en büyük etkiye sahip bulunan kilise ise, hem düzenin bozukluğuna çare aramakta, hem de gittikçe artan kudretini Doğu'ya hakim olmak hususunda kullanmak emelleri beslemekte idi. Bu hareketin başlamasına öncülük etmiş olan kilisenin, Doğu'ya yapılacak bir seferin faydalarını topluma aşılması ve yayması, dinî motifi ön plânda kullanması çok normaldi.

St. Runciman ise Haçlı Seferleri Tarihi adlı eserinde Haçlı Seferlerinin dinî nedenleri uzun uzadıya izâh etmektedir.

Haçlı Seferlerinin, dinî duyguların ön plâna çıkarılarak düzenlendiği, ancak dinî nedenlere ekonomik ve siyasal nedenlerin de yardımcı olduğunu söyleyebiliriz. Zira uzun bir zaman dili-

4 . Geniş bilgi için bkz. Işın Demirkent, "Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri", s. 65 - 66.

mini kapsayan bu seferleri tarihte dinî bir unvanla iz bırakmıştır. Bu nedenle bu seferlerin temelindeki sebepler olarak dinî ekonomik ve siyasal unsurları göz önünde bulundurmanız gerektiği kanısındayız. Hristiyanlığın Avrupalılar'ın hayatında geri plâna itilmesinden sonra bu denli büyük seferlerin tertiplenememesi de bunun açık göstergesi olsa gerek.⁵

Kilise, Haçlı Seferine katılanlara günahlarının affı ve uhrevî mükafat vaat ederken, sosyal ve ekonomik şartların zorladığı para, ganimet ve toprak kazanmak hırsını kamçılar ve siyasal amaca yönlendirecek bir faktör olarak, dinî motiften faydalanmıştır. Yine Haçlı Seferleri hakkındaki çayışmalarıyla tanınan Işın Demirkent "Haçlı Seferleri hareketi, Batılılar'ın ileri sürdüğü gibi asıl motifi dinî unsur değil, ağır sosyal ve ekonomik şartların zorlamasıyla ve siyasal amacı gerçekleştirmek için tertiplenmiştir. Hristiyanlık motifleriyle süslenerek dinî örtüye bürünen bu hareketin hedefi tamamıyla siyasal olup, Batı dünyasının Doğu'yu özellikle Anadolu'yu ele geçirmek çabasından ibaretti." demektedir.⁶

Başka bir deyişle, tarih literatüründe Haçlı Seferleri adını verdiğimiz bu hareket, XI. yüzyılda Türklerin batıya ilerlemeleri ve aynı yüzyılın ortalarından itibaren Anadolu'yu yurt edinmeye başlamaları üzerine, Avrupa dünyasının "**Kutsal Toprakları Kurtarmak**" parolası ile Türkleri Ön Asya'dan atmak ve bu bölgeye bizzat sahip olmak için başlattığı ve ikiyüz yıl boyunca Yakın Doğu'yu "KAN ve ATEŞ" gölüne çevirdiği bir saldırı olayıdır.⁷ Ashında Akdeniz'in kontrolü için İslâm ile Hristiyanlık arasındaki rekabet Hicret'ten bir kaç on yıl sonra başlamış, karşılıklı zafer ve yenilgilerle asırlar boyunca devam etmiştir.⁸ XI. ve XIII. asırlarda en yoğun Haçlı faaliyetleri gösterilmiştir.

5 . Bu konuda geniş bilgi için bkz. St. Runciman, A.g.e., C.1, s. 83 - 92.

6 . Işın Demirkent, Haçlı Seferleri Fikrinin Doğuşu, s. 65.

7 . Işın Demirkent, Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri, İstanbul Üniv. Ed. Fak. Tarih Derg. s. 35'den ayrı basım, İstanbul - 1994, S. 65; Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi, C.6., s. 3769.

8 . David Ayalon; Memluklar ve Deniz Kuvvetleri, İstanbul Üniv. Edeb. Fak. Tarih Derg. Sayı 25, Mart - 1971, s. 46.

Haçlı Seferleri tarihine Batılı araştırmacıların bakış açısıyla bakıldığında; Haçlı Kuvvetleri'nin genel olarak Kutsal toprakları müslümanların elinden kurtarmak için neden şimdi harekete geçmek gereğini duymuştu? Kutsal topraklar İslâm'ın ikinci halifesi Hz. Ömer'in 638 yılında Kudüs'e girmesinden itibaren, 457 yıldan beri aralıksız Müslüman hakimiyeti altında bulunmuştu ve Batı Hristiyanları da yüzyıllardan beri bu duruma en ufak bir reaksiyon göstermemişlerdi. Hristiyan Bizans dünyası ise, bu durumu pekâla kabullenmişti. O halde neden şimdi Avrupa Alemi Kutsal Toprakları kurtarmak üzere, o zamana kadar görülmemiş ölçüde büyük ordular toplayarak Doğu'ya yürümek fikrine kapılmıştı? Çünkü uzun süredir içinde yaşattığı Doğu'yu ele geçirmek arzusunu gerçekleştirecek fırsatı yakaladığına inanıyordu.

Bunun yanında Batı Hristiyanlığının en yüksek makamı olan Roma Kilisesi'nin, bütün Hristiyanlık âleminin tek efendisi olmak gayesini gerçekleştirmek için İstanbul Patrikliği üzerinde üstünlük sağlama ideali olduğu anlaşılmaktadır.⁹ XI. yüzyılın sonunda Batı Kilisesi için bu hedefe ulaşmayı sağlayacak bir sebep ortaya çıkmıştı. Bizans, Türkler karşısında zor durumda kalıp Hristiyanlığın doğu sınırını savunmaktan aciz kalınca Batı Kilisesi'nden yardım istemiştir. Papalık bu fırsatı kaçırmak istememiştir. Zaten Papalık bu sırada Bizans'a müsbet cevap verecek durumdaydı.¹⁰

Papanın görüşüne göre Batı Kilisesi, Bizans'a yardım ederek Türkleri Anadolu'dan kovarsa; Doğu Hristiyanları, Batı Kilisesine şükran duygularıyla saygı duyacak ve toplanacak bir Konsille doğuda Roma üstünlüğü sağlanacaktı. Ancak, batı kilisesinin bu hayali neticesiz kalmıştır.¹¹

9 . Bu konuda geniş bilgi için bkz. Mehmet ÇELİK, Süryani Kilisesi Tarihi, İstanbul - 1985, C.I., s. 157 v.d.

10 . Işın Demirkent, Haçlı Seferleri Düşüncesi Doğuşu, s. 68

11 . Işın Demirkent, Haçlı Seferleri Düşüncesi Doğuşu, s. 68 - 69.

Papalık bizzat asker toplama işini üstlendiği için yapacağı çağrıya çekici mesnedler aramıştır. Bu seferlere katılacak askerlere maddi çıkarları yanı sıra dinî hislerini şevk ve heyecana getirecek çağrılar yapılması kararlaştırılmıştır. Papalık bu savaflara katılacak olanlara İsa aşkına din uğruna, müslümanların baskı ve zulmünden kardeşlerini kurtarma uğruna mücadele edecekleri telkin ediyordu.¹²

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı gibi papalığın amacı dinî olduğu kadar siyasî bir amaçtır. Bu amaca ulaşmak için ortaya çıkan fırsatları kaçırmamak gerekirdi. Bunun en belirgin işareti de Papalığın Haçlı Seferleri öncesinde Hacc çağrısı yapmasıydı. Ancak, bu alışılmamış bir Hacc çağrısı idi. Papa sadece silah taşıyan şövalyelerin, genç ve sağlıklı kişilerin Hacc yolculuğuna katılmalarına izin vermiştir. Öyle ki; keşişlerin bile Hacc yolculuğu olarak belirtilen bu seferlere katılması kesinlikle yasaklanmıştı.¹³

Haçlı seferlerinin asıl amacı geri plâna itilerek dinî motiflerle işlenip İsa ve Din aşkına yapılmış gibi gösterilince Avrupa şövalyelerinin cevabı umud edilenden daha büyük olmuştur. Duyguları coşturan bu dinî unsur yanında asıl etken olan sosyal ve ekonomik nedenlerdi.

Avrupa'da nüfus hızla artmaktaydı. Bu artışı önlemek için, miras ve evlilik sistemleri bile baskı altına alınmıştı. Öte yandan devir kolonileşme çağıydı. Haçlı Seferleri için vaazlar ve dinî telkinler verildiği sırada kuraklık yüzünden hasat çok düşüktü ve tarımda büyük bir çöküntü yaşanıyordu. 1094 yılındaki sel ve salgın hastalıkları 1095 yılındaki kuraklık ve açlık felaketleri izlemişti.

Kutsal kitapta " İçinde süt ve bal akan" doğu topraklarına yerleşmek efsanesi topraksız

12. Işın Demirkent, Haçlı Seferleri Düşüncesi Doğuşu, 70 - 71.

13. Işın Demirkent, Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu, 74 - 75.

kişileri ve ufak alanları paylaşan aileleri cezbeden bir hayaldi. Papa Clermont Konsili'nde "Bu memleket artık sakinlerini doyurmaktan acizdir. Onun için mülkü tahrip ediyor ve bitmez tükenmez şekilde birbirinizle savaşıyorsunuz." demişti. O halde doğuya gitmeli ve kendilerini bu sefaletten kurtarmalıydılar.¹⁴

Görüldüğü gibi Haçlıları bu uzun maceraya iten unsurlar içinde para ve toprak sahibi olmak düşüncesi çok önemli bir yer tutmaktadır. Yani zengin olmak düşüncesidir. Haçlıların sadece dinî amaçlarla yola çıkmadıkları seferlerin başlamasıyla kendisini gösteriyor. Haçlı kuvvetleri Macar topraklarından geçerken yağma ve çapulculuğa başlamışlar. Bizans topraklarına girdiklerinde Hristiyan halkın malına ve canına el uzatarak görülmemiş derecede vahşet ve işkenceler yapmışlardır. Haçlı seferlerinin sebepleri üzerinde duran bazı Batılı Tarihçiler, Haçlı Seferi için yapılan çağrının hedefinden sapmış olduğunu söylerler.

Çarpıtılan sefer çağrısında kullanılan sözlerdi. Bizans'ın istediği yardım ücretli asker gönderilmesiydi. Eğer, Papalık gerçekten Doğu Hristiyanlığına yardımı hedeflemiş olsaydı, Bizans'ın istediği ücretli askerleri gönderir ve bu askerlerin Bizans İmparatoru emrinde görev yapmaları sağlanırdı. Oysa Haçlı Seferlerinden sadece Türk - İslâm âlemi değil bütün Doğu Hristiyanları da büyük zararlar görmüşlerdir.¹⁵

14. Işın Demirkent, Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu, 75 - 76.; St. Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.3., Çev. Fikret Işıltan, Ankara - 1992, s. 240.

15. Işın Demirkent, Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu, 76.

BİRİNCİ BÖLÜM

**BAHRİ MEMLUKLAR DEVRİNDE
MEMLUK - HAÇLI
MÜNASEBETLERİ**

BİRİNCİ BÖLÜM

MEMLUKLAR

Memluk Kelimesi: Memluk, Arapça meleke fiili kökünden türemiş bir ismi meful olup sözlük manası efendisinin temellüğü altında bulunan esir demektir. Bu kelimenin ıstılahi manası ise; harplerde esir düşerek veya tüccarlardan satın alınarak köle olan beyaz insanı ifade eder. Bu manasıyla kelime hükümdar veya emirlerin muhafız birliklerinde görev yapan hususi, içtimai ve hukuki bir statüye sahip ücretli askerleri ifade etmektedir. Bunların kurduğu devlete de Memluklu devleti denir.¹

Memluklu Devleti: Memluklu Devleti (1250 - 1617) tarihleri arasında Mısır ve Suriye'de kurulan bir Türk - İslâm Devletidir. Memluklu Devleti, Bahri Memluklar ve Burcî Memluklar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bahri Memluklar Melik Salih tarafından Kıpçak ve Harezmli-lerden oluşan bir gurubun Nil Nehri üzerindeki Ravza Adasına yerleştirilmelerinden dolayı bu ismi almışlardır. Bahri Memluklar dönemi 1250 - 1382 yılları arasını kapsar.

Burci Memluklar, Kalavun tarafından satın alınan Çerkez asıllı Memluklardan oluşturulan bir gurubun Kalatü'l - Cebel'e yerleştirilmelerinden dolayı bu ismi almışlardır. 1382 - 1517 tarihleri arası Memluk tarihinde Burcî Memluklar devri olarak bilinir.²

1517 yılında Osmanlı Devleti'nin Mısır ve Suriye'ye hakim olmasına kadar, Ortadoğu'nun güçlü devletlelerinden olan Memluklar, İslâm dünyasının liderliğini yaparak Haçlılara, Ermenilere, Moğollara karşı İslâm dünyasını başarılı bir şekilde korumuşlardır.³ Daha sonraki dönemlerde bölgede Türk nüfusunun yerleşmesinde Memlukların büyük katkısı olmuştur. Eyyubilerden devraldıkları mirası 1517'ye kadar devam ettiren Memluklar, bu tarihten sonra bölgeyi Osmanlı idaresine terk edeceklerdir.⁴

1. Kazım Yaşar Koprman, DGBİT, C.6., s. 433 - 453, İstanbul - 1990.

2. Bahri ve Burcî Memluklar hakkında bkz. Kazım Yaşar Koprman D.G.B.İ.T., C.6, s.433 - 443.

3. İsmail Yigit, İslâm Tarihi, C.7, 1991, s.18.

4. M. Sobernheim, İ.A., Memluklar Maddesi, C.6, İstanbul - 1971, s.688 - 692.

Tuğrul Bey devrinden itibaren başlayan Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde önceleri Bizans'ı karşısında gören İslâm âlemi, Anadolu'nun Türkleşme sürecini tamamladığı XI. asırda bütün bir Avrupa - Haçlı âlemini karşısında görecektir.

Haçlı seferlerinin başladığı bu dönemde Irak, Kirman, Suriye ve Anadolu'da Oğuz Türklerinin kurduğu Selçuklu Devleti'nin hakimiyeti vardı. Bu Türk Devletlerinin bir çok beyi ve komutanı Haçlılarla mücadelede adeta efsaneleşmiştir. Ortadoğu ve Anadolu'nun tamamen Haçlı tahakkümü altına girmesini engellemek yine bu Türk devletlerine nasip olmuştur.

Haçlılarla mücadelesi ile temayüz eden tarihin en büyük silalarından birisi de Selahaddin-i Eyyubi'dir. Kudüs'ü Haçlılardan kurtaran bu şahıs, Avrupa Hristiyan âleminin karşısındaki en büyük engeli olmuştur. Eyyubiler'in başarılı mücadelelerine rağmen yine de Ortadoğu'da bir kısım Haçlılar tutunmayı başardılar. Memluklar, Eyyubiler'in mirasını devraldıklarında özellikle Suriye sahillerinde Haçlı şehirleri ve kontlukları vardı. Memluklar, sürekli dışarıdan düzenlenen Haçlı seferlerine katılan, onlara bilgi sızdıran bu iç tehlikeyi bertaraf edebilmek için uzun süre onlarla mücadele etmek zorunda kaldılar. Memluklar, Suriye ve Mısır'ı Haçlılardan temizleyerek Osmanlılar'ın bölgede nüfuzlarını yerleştirmelerine büyük katkı sağladılar.

2. Şecerü'd-Dürr'ün Haçlılarla Münasebetleri

Turan Şah'ın etrafındaki emir ve beylere kötü davranması, ona karşı muarız bir gurubun oluşmasına neden olmuştur. Bu gurubun önemli simaları olan Baybars el - Bundukdarî, Kalavun es - Salihî, Aktay el - Camedâr ve Aybek el - Türkmani (Bahri Memluklarından) Turan Şah'a karşı hareket ederek onu öldürdüler.⁵ Melik Necmeddin Eyyub'un dul eşi Şecerü'd-Dürr'ü Sultan ilân ettiler.

Şecerü'd -Dürr ilk iş olarak Haçlı meselesi ile ilgilendi. Esir olan Fransa Kralı IX. Louis ile barış yaptı. Barış antlaşmasının şartlarından ilki Dimyat'ın tahliye edilmesi, İslâm ülkelerine saldırı yapılmayacağına yemin edilmesi ⁶ ve 800 bin dinar⁷ para verilmesiydi. Bu şartlar kabul edilince Kral Louis serbest bırakılmıştır. Haçlılar hemen Dimyat'ı tahliye ettiler.⁸ Barış 10 yıl devam edecekti.

Memluklar, 7 Mayıs 1250 tarihinde Dimyat'ı teslim aldılar. Böylece Haçlılar'ın 11 ay 9 günlük Dimyat işgâli sona erdi.⁹

Bu sırada İslâm dünyasında Şecerü'd-dürr'ün kadın olmasından mütevellid hoşnutsuzluklar olduğundan Şecerü'd-dürr Aybek ile evlenerek tahtı ona bırakmıştır.¹⁰

5. Aybek Devri için bkz. Makrizî, Sülûk, C.I., K.2., s. 368 - 404.M. Kurd Ali, A.g.e., C.2., Kısım I, s. 101 - 102; Mahmud Şakird, Tarihu'l - İslâmî, C.7., Beyrut - 1991, s.35; Faruk Sümer, "Memluklar ve Türk Tarihi, Türk Dünyası Tarih Derg. Ekim -1990, S.46, s. 3.; K.Y. Koprman, DGBİT, C.6., s. 441; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 19.

6. İsmail Yiğit, A.g.e., s. 19.

7. K.Y. Koprman, DGBİT, s. 441.

8. İsmail Yiğit, A.g.e., s. 19.

9. M.Kurd Ali, A.g.e., s. 102; Mahmud Şakird, A.g.e., s.36; K.Y. Koprman, DGBİT, s. 441; M.C.

Şehabeddin Tekindağ, Berkuk Devrinde Memluk Sultanlığı, İstanbul - 1961, s. 28 - 29.

10. M. Kurd Ali, A.g.e., s. 102; K.Y. Koprman, DGBİT, s. 441; F. Sümer, "Memluklar ve Türk Tarihi", s. 3 - 6; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 19 - 20.

3. Aybek'in Haçlılarla Münasebetleri

Aybek, başa geçer geçmez, Haçlılarla iyi ilişkiler kurmak istemiştir. Bu sırada Akka'da saldırmak için bekleyen Haçlı lideri IX Louis'in saldırılarını önlemek isteyen Aybek, Mısır hapishanelerindeki Fransız esirleri serbest bıraktı. Bu durum onun kralla yakınlaşmasını sağlamıştır.¹¹ Bu yakınlaşma neticesinde sulh yapılmıştır. Anlaşmaya göre; esirler karşılıklı değişecek, Kudüs'te Haçlılar'a yer verilecekti. Templier Şövalyeleri buna karşı çıkmışlarsa da Louis onları şiddetle tedip etmiştir.¹²

Aybek'in başa geçtiği dönemdeki iç meselelerin çokluğundan dolayı dış olaylarla ilgileneemediği anlaşılmaktadır. Zira bu sırada Memluk devleti Mısır ve Suriye'de otoritesini tam olarak gerçekleştirmeye çalışıyordu. Ayrıca Suriye'de henüz tam olarak Memluk hakimiyetini tanımayan Eyyubî emir ve beyleri vardı.

Aybek'in hakimiyeti kısa sürmüştür. Çünkü kendisine muhalif Memluk emirleriyle olan mücadelede öldürülmüştür. Bu nedenle Aybek devrinde Haçlılar'la münasebet konusunda kayda dağar fazla olay olmamıştır.

4. Kutuz'un Haçlılarla Münasebetleri

Aybek'in katledilmesinden sonra, şecaat ve cesaretiyle temayüz eden memluklarından, Kutuz, Memluk tahtına geçmiştir. Kutuz, saltanata geldiği sırada Suriye, Moğol tehdidi altındaydı. Bu nedenle hemen Moğollar'la mücadeleye karar vererek hazırlıklara başladı. Moğollar'la mücadele ederken iki ateş arasında kalmamak için Suriye'deki Haçlılarla çatışmaktan kaçınmıştır. Akka'daki Haçlı hakimine müracaat ederek Moğollar'la savaşmak

11. İbn Haldun; Tarih-i İbn Haldun, C.5, Kahire - 1988, s.430 - 435; J.B.Glubb; Soldiers of Fortune, London, 1973; s. 45; St. Runciman, A.g.e., s. 235; K.Y. Koprman, DGBİT, s. 445; İsmail Yiğit, A.g.e., 24.

12. Makrizî, Kitabu's - Sûluk, C.1., Kısım 2., s. 393 ; St.Runciman, A.g.e., C.III., s. 235 - 236; Makrizî, Kitabu's - Sûluk, C.1., Kısım 2., s. 417.

üzere topraklarından geçiş izni almıştır.¹³ Bu durum aynı zamanda Haçlılar'ın Moğol - Memluk mücadelesinde tarafsız kalmalarını da sağlamıştır.¹⁴ Bu arada Kutuz, Haçlılar'ı korkutmak için anlaşmayı bozarlarsa Moğollar'a karşı savaşı bırakıp, önce onlarla harbedeceğine yemin etti.¹⁵ Haçlılar'ın Kutuz'un bu tehditini ciddiye aldıkları anlaşılmaktadır. Zira Moğollar, Akka'daki Haçlı emirleriyle ittifak kurma çabaları başarısızlıkla neticelenmiştir.

Haçlılar'ın tarafsızlığının sağlanması Kutuz'un Ayn - Calut savaşından zaferle çıkmasını sağlayan unsurlardan biri olarak görülmektedir. Ayn - Calut savaşı Haçlı - Moğol işbirliğine büyük bir darbe vurmuştur. Nitekim R. Grousset, Franklar'ın Memluklar'a yol vermesinin Moğol mağlubiyetinin sebebi olduğunu ileri sürmektedir.¹⁶

Kutuz, Ayn - Calut savaşından sonra, hakim olduğu topraklardaki Hristiyanlar üzerine önemli miktarda vergi yüklemiştir.¹⁷

-
13. Şehabeddin Tekindağ, "Memluk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış", İstanbul Üniv. Edeb. Fak. Tarih Dergisi S.25, İstanbul - 1971, s.9; J.B. Glubb, A.g.e., s. 57 - 64; K. Y. Koprman, DGBIT, C.6., s. 454; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 36; Şehabeddin Tekindağ, İ.A. "Kutuz" mad. C.6., İstanbul - 1977, s. 1058; İbn Haldun, El - İber, C.5., s. 820.
14. İbn Haldun, El - İber, C.5., s. 820; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 36; G.B. Glubb; A.g.e., s. 57 v.d.; Şehabeddin Tekindağ, İ.A. "Kutuz" Mad. s. 1059.
15. İbn Haldun, el - İber, C.5, s. 820; Ş. Tekindağ, İ.A. "Kutuz" Mad., s. 1059; İ. Yiğit, A.g.e., s.36; G.B. Glubb, A.g.e., s. 59 v.d.
16. Makrizî, Kitabu's - Sûluk, C.1., Kısım 2., s. 425 - 426; Ş. Tekindağ, İ.A. "Kutuz Mad. s. 1059; Süleyman Özbek, Melik Zahir Rükneddin Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih İnc. Derg., S.9., s. 289 - 300, İzmir - 1994
17. Ş. Tekindağ, İ.A. "Kutuz" Mad., s. 1059; Süleyman Özbek, Melik Zahir Rükneddin Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih İnc. Derg., S.9., s. 289 - 300, İzmir - 1994; Makrizî, Kitabu's - Sûluk, C.1., K. 2., s. 487.

Yukarıdaki bilgilerden anlaşıldığı gibi Kutuz, Moğol tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı için iki cephede mücadele etmemek için Haçlılar'la iyi ilişkiler kurma yoluna gitmiştir. Bu iyi ilişkiler onun Türk - İslâm âlemini Moğol tehdidinden kurtarmasını sağlamıştır.

5. Baybars El - Bundukdarî Devrinde Haçlılarla Münasebetler

Memluk Devleti'nin parlak simalarından biri olan Baybars el - Bundukdarî, başa geçtikten sonra Haçlı tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Zira bu sırada Memluk topraklarındaki Haçlı bakiyyeleri sürekli besleniyorlardı. Baybars'ın, Haçlılar'a karşı başarılı olabilmek için esaslı bir dış politika ortaya koymak zorunda kaldığı anlaşılmaktadır.

Baybars'ın Haçlılar'la münasebetleri ve mücadelesi daha Memluk ordusunda bir komutan iken başlamıştır. Nitekim bu dönemde Haçlılar, El Mansure'ye saldırdıklarında Memluk ordusu dağılmış, ancak Baybars, dağılan orduyu toparlamayı başarmıştır. Baybars, adamlarını şehrin önemli noktalarına yerleştirdikten sonra Franklar'ın şehre girişini kolaylaştırmak amacıyla şehrin kapılarını açık bıraktı. Templier Şövalyeleri ile takviye edilen Franklar, iç kale-nin surları önüne ulaştıklarında Memluklar, aniden ara sokaklardan çıkarak saldırdılar. Haçlılar'ın atları dar sokaklarda dönemediklerinden büyük bir kargaşalık çıktı. Haçlılar'ın Nil sahiline kaçan bir kısmı burada boğuldu. Templierler'in bir çoğu da sokak aralarında öldürüldü. Bu felaket haberini alan Louis, muhtemel bir saldırıya karşı taarruza başlamıştır.¹⁸ Bir süre sonra Memluk ordusunda erzak sıkıntısı başgöstermişse de daha sonra yeniden toparlanarak saldırıya geçmiştir. Ancak Haçlılar karşı saldırıya kalkışınca Memluk ordusu el - Man-

18. St. Runciman, A.g.e., s. 228; İnci Koçak, "Arap Kaynaklarında Türk - Memluk Sultanı Baybars", 10.

Türk Tarih Kongresi Bildirileri, Ankara - 1991, s. 1102; S. F. Sadegue; Baybars I Of Egypt, Dakka - 1955, s. 59 - 60; Necmeddin İbrahim b. Ali el - Tarsusî, Tuhfetü't - Türk, Beyrut - 1992, s. 14; J. B. Glubb, A.g.e., s. 68; Ş. Tekindağ, "Memluk Sultanlığı Tarihine...." s. 26; D.S. Margoliouth, İ.A., "Baybars" Mad., s. 361; Süleyman Özbek, Melik Zahir Rükneddin Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih İnc. Derg., S.9., s. 289 - 300 , İzmir - 1994

sure'ye çekilmiştir. 3 gün sonra yeniden harekete geçildiyse de bir netice alınamadı.¹⁹

Baybars, başa geçtikten sonra Moğollarla mücadele etmiştir. Bu mücadele sırasında bölgedeki Hristiyanlar Moğollara yardım etmişlerdir. Özellikle Ermeni Kralı Hathum ile Antakya hükümdarı Bohemunt, Moğollara yardım ettikleri için Baybars'ın tepkisini çekmişlerdir. Bu durumu farkedən Hathum, Hülagu'dan yardım isteyince Baybars işi diplomasiye dökmüştür.²⁰

1261 yılının sonuna doğru Yafa Kontu Jean ile Beyrut Hakimi Jean, Baybars 'la son yıllarda ellerine düşmüş olan Frank esirlerinin geri verilmesi ve aynı zamanda Sultan Aybek'in bir zamanlar onlarla Celile'deki Zirin'i geri vermek yada bu iade yerine bir tazminat ödemek hususundaki vaadinin yerine getirilmesi konusunda müzakerelerde bulunmak üzere Baybars'a gittiler. Ancak Baybars bu teklifi reddetmiştir. Daha sonra 1263 Şubat'ında Jean De Jaffa o sırada Tabor,²¹ Dağında Baybars'tan mütareke ve esir mübadelesi konusunda bir vaat ko-parmıştır. Ne varki bu sefer Templier ve Hospitalier tarikatları esir mübadelesine yanaşmadılar. Bu duruma çok kızan Baybars, Haçlıların elindeki topraklara daldı. Akka üzerine yürüyerek burayı muhasaraya aldı.²² Muhasara uzayınca elçiler gelip sulh teklifinde

19. St. Runciman, A.g.e., s. 229; İnci Koçak, A.g.m., s. 1102; S.F. Sadegue, A.g.e., s. 60; Süleyman

Özbek, Melik Zahir Rükneddin Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih İnc. Derg., S.9., s. 289 - 300 , İzmir - 1994

20. Makrizî, Kitabu's - Sûluk, C.1., K. 2., s. 447 - 448.; St. Runciman, A.g.e., s. 269; İnci Koçak, A.g.m., s.1102; J. B. Globb, A.g.e., s.68 v.d; Süleyman Özbek, Melik Zahir Rükneddin Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih İnc. Derg., S.9., s. 289 - 300 , İzmir - 1994

21. St. Runciman, A.g.e., s. 269; Süleyman Özbek, Melik Zahir Rükneddin Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih İnc. Derg., S.9., s. 289 - 300 , İzmir - 1994; Makrizî, Kitabu's - Sûluk, C.1., K. 2., s. 488 - 489.

22. St. Runciman, A.g.e., s. 270; K.Y. Koprıman, DGBİT, C.6, s. 45; Şehabeddin Tekindağ, Memluk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış, s.26; S. F. Sadeuge, A.g.e., s. 173; J.B. Globb, A.g.e., s. 87.

bulundular. Neticede süresi 10 yıl 10 ay 10 gün ve 10 saat olan bir anlaşma yapıldı.²³

Baybars, bundan sonra Harim ile Antakya arasındaki Kuseyr kalesinde Frenkler tarafından aşırı hürmet edilen bir papazın bulunduğunu haber alınca bu kaleyi muhasara etmek üzere Emir Seyfeddin Belban el - Rûmî'yi görevlendirmiş, bir süre sonra kale sulh yoluyla teslim alınmıştır.²⁴

Baybars, İslâm dünyası üzerindeki Haçlı baskısının kaldırılmasını uzun mücadeleler gerektiğini görünce 1264 yılından itibaren silah yapımına ve askerlerinin savaş eğitimine ağırlık vermeye başladı. 1265 yılında Haçlılar'ın elindeki Suriye sahil bölgelerini ele geçirmek üzere harekete geçti. Bu amaçla ilk olarak Kayseriye'yi muhasara ederek burayı feth etti.²⁵ Ardından Memluk birlikleri Hayfa önünde görüldü.²⁶

Baybars, Haçlılarla mücadele ederken İslâm dünyasının manevî desteğini almak için o

23. İbni Şedad, Baybars Tarihi, Çev. Şerafettin Yaltıkaya, İstanbul - 1941, s.5.; K. Y. Koprıman, DGBİT, C.6., s. 465; S.F. Sadeuge, A.g.e., s. 173; Süleyman Özbek, Melik Zahir Rükneddin Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih İnc. Derg., S.9., s. 289 - 300, İzmir - 1994; Makrizî, Kitabu's - Sûluk, C.1., K. 2., s. 560 - 561.
24. İbni Şedad, Baybars Tarihi, s. 56; Süleyman Özbek, Melik Zahir Rükneddin Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih İnc. Derg., S.9., s. 289 - 300, İzmir - 1994; Makrizî, Kitabu's - Sûluk, C.1., K. 2., s. 510 - 511.
25. İbni Şedad, Baybars Tarihi, s. 148; St. Runciman, A.g.e., s. 270; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 48; J.B. Globb, A.g.e., s. 85; Ş. Tekindağ, "Memluk Sultanlığı Tarihi", s. 26; Süleyman Özbek, Melik Zahir Rükneddin Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih İnc. Derg., S.9., s. 289 - 300, İzmir - 1994; Makrizî, Kitabu's - Sûluk, C.1., K. 2., s. 572.
26. Makrizî, Kitabu's - Sûluk, C.1., K. 2., s. 449 - 450 - 451.; St. Runciman, A.g.e., s. 270; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 48; Süleyman Özbek, Melik Zahir Rükneddin Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih İnc. Derg., S.9., s. 289 - 300, İzmir - 1994.

sırada Mısır'da bulunan Abbasi ailesi mensuplarından Ahmed'i Abbasî halifesi olarak tayin etti.²⁷

Burası da bir süre sonra teslim oldu. Baybars, daha sonra Templier Kalesi Athlîfi muhasara ettiyse de alamadı²⁸ Burayı kuşatmaktan vazgeçerek Hospitalier'in Arsuf'a doğru hareket etti. Arsuf Kalesi uzun süre direnmişse de Sultan'ın kararlı tutumu ile teslim olmak zorunda kalmıştır.²⁹

Baybars, Arsuf'tan sonra Akka'ya yönelmiştir. Ancak bu Kıbrıs'ta bulunan naib Hugued Antiocke, adada toplayabildiği bütün birliklerle beraber Akka'ya dönmüştü. Onun dönüşünü haber alan Baybars, Mısır'a dönmüştür³⁰

Diğer yandan Sultan Baybars'ın uğraşmak zorunda kaldığı diğer bir düşman da Kilikya

-
27. Makrizî, *Kitabu's - Sûluk*, C.1., K. 2., s. 449 - 525 - 526; Abbasi halifeliğinin yeniden tesisi konusunda geniş bilgi için bkz. Ali Aktan, "Mısır'da Abbasi Halifeleri", *Belleten*, C.5., s. 214; İnci Koçak, "Arap Kaynaklarında Türk - Memluk Sultanı Baybars", 10. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, Ankara, 1991, s. 1102; P. M. Holt (Çev. Samira Kortantamer), "Memluk Sultanlığında Devlet Yapısı", *Belleten*, C.52, s. 202; M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memluk Sultanlığı*, İstanbul - 1961, s. 30 - 31; Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, C.2., İstanbul - 1983, s. 172; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 44; Süleyman Özbek, *Melik Zahir Rükneddin Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti*, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih İnc. Derg., S.9., s. 289 - 300, İzmir - 1994
28. İsmail Yiğit, A.g.e., S. 48 - 49.; Makrizî, *Kitabu's - Sûluk*, C.1., K. 2., s. 529 - 534
29. Makrizî, *Kitabu's - Sûluk*, C.1., K. 2., s. 551 - 552 - 555; İbn. Şaddad, A.g.e., s. 148; St. Runciman, A.g.e., s. 271; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 48; Syedah Fatıma Sadegue, *Baybars I Of Egypt*, Dakka - 1955, s. 58 - 59; Süleyman Özbek, *Melik Zahir Rükneddin Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti*, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih İnc. Derg., S.9., s. 289 - 300, İzmir - 1994.
30. İbni Şeddad, A.g.e., s. 150; S. F. Sadegue, "Baybars'ın Akka Muhasarası", s. 173 - 178; St. Runciman, A.g.e., s. 271; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 48; Süleyman Özbek, *Melik Zahir Rükneddin Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti*, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih İnc. Derg., S.9., s. 289 - 300, İzmir - 1994.

Küçük Ermenistan Krallığı idi. Çünkü Ermeni Kralı, ülkesini Memluktardan korumak için Moğollar'ın hakimiyetini kabul etmişti. Hülagu'nun oğlu Abaka'da, Bizans İmparatoru III. Mihail'in kızıyla evlenerek bir akrabalık tesis edince, Franklar tekrar saldırıya geçti. Bunun üzerine Baybars, 1 Mayıs 1266'da Kahire'den hareketle Safed üzerine yürüttü ve geri aldı.³¹

Baybars, Frankların toparlanmalarına fırsat vermemek için; 1267 yılında Akka'ya yeniden yöneldi. Ancak şehir bu seferde teslim olmamıştır. Bir yıl sonra Mısır'dan yola çıkan Baybars Templierlere ait olan Athlit ve Yafa üzerine hareket ederek burayı itaatine aldı.³²

Baybars yine kısa bir süre sonra Templier şövalyelerinin yerleştiği Beaufort kalesini aldı. Burdan Kuzeye Yöneldi. Bagras, Kureyn, Safisa, Merekiyye, Hilba, Merkap, Bulunyas ve Antartus beldelerini ve geri kalan kalelerini alarak, buralara valiler ve memurlar gönderdi.³³

Bu yerlerin tahkimatını tamamlayan Baybars, Haçlıların sığındıkları Antakya önünde görüldü. Bu sırada Antakya, Simon Mansel'in emrindeydi. 18 Mayıs 1268'de surlarda gedikler açılınca Memluk ordusu şehire girdi. Bir süre sonra kale tamamen ele geçirildi. Antakya'nın

-
31. İbni Şeddad, A.g.e., s. 148; İbni Haldun, A.g.e., s. 833; St. Runciman, A.g.e., s. 272; İ.A. "Baybars" Mad., C.2, s. 358; İsmail Yiğit, A.g.e., C. 7., s. 48; K.Y. Koprman, DGBİT, C.6., s. 464; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkriye, İstanbul - 1971, s. 510; Süleyman Özbek, Melik Zahir Rükneddin Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih İnc. Derg., S.9., s. 289 - 300 , İzmir - 1994
32. İbni Şeddad, A.g.e., s. 148 - 150; St. Runciman, A.g.e., s. 275; J. B. Globb, A.g.e., s. 87; S. F. Sadegue, s. 61; Şehabeddin Tekindağ, "Memluk Sultanlığı Tar. Top...", s. 11; Margoliacth, İ.A., "Baybars" Mad. s. 358; Süleyman Özbek, Melik Zahir Rükneddin Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih İnc. Derg., S.9., s. 289 - 300 , İzmir - 1994.
33. İbni Şeddad, A.g.e., s. 450; St. Runciman, A.g.e., s. 276; Margoliacth, İ.A. "Baybars " mad. s. 359; S. F. Sadegue, A.g.e., s. 134; J.B. Globb, A.g.e., 103; Süleyman Özbek, Melik Zahir Rükneddin Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih İnc. Derg., S.9., s. 289 - 300 , İzmir - 1994; Işın Demirkent, Haçlı Seferleri Dönemi Kalelerinden Ravendân, Belleten, C.LVI., Ağustos - 1992, S. 216'dan aynı basım, s. 387.

fethi bölgede Haçlılara indirilen en büyük darbe oldu.³⁴

St. Runciman, Antakya'nın fethi konusunda şu yorumu yapmaktadır:

"Franklar tarafından deniz aşırı ülkede kurulan ilk devlet olan Antakya Prenslığı varlığını 171 yıl korumuştur. Bu devletin imhası Hristiyan itibarına vurulan korkunç bir darbe oldu. Sonucu Kuzey Suriye'de Hristiyanlığın süratle çökmesi şeklinde tezahür etti. Franklar artık bitmişlerdi ve yerli Hristiyanların hali onlarınkinden pek farklı değildi. Bu onlara, Frankları değil, İslâm'ın Franklardan da daha tehlikeli düşmanları olan Moğolları desteklemiş olmalarının cezasıydı.³⁵

1271 yılında Baybars, yeniden Frank topraklarına girmiştir. Templierlerin Kalesi Safisa önünde görüldü. Kale bir süre direndiyse de sonradan teslim olmak zorunda kaldı. Baybars, bundan sonra, Hospitalier Kalesi Kal'atu'l Hısn veya Krak des Chevaliers üzerine yürüdü. Kısa bir kuşatmadan sonra kale teslim oldu. Baybars bu bölgenin fethini Akkar'ı alarak tamamladı. Aynı yılın Mayıs ayında Tarabulus Frank lideri Bohemund ile bir anlaşma yaparak Mısır'a döndü.³⁶

Başkentine dönen Sultan Baybars, Fransa Kralı St. Louis komutasında bir Haçlı donanmasının denize açıldığını haber alınca, ülkesinin sahillerine saldıracağından korktuğu için he-

34. İbni Haldun, A.g.e., s. 833; St. Runciman, A.g.e., s. 276; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 49; Kamuran Gürün, Türkler ve Türk Devletleri Tarihi, İstanbul - 1984, s. 434; Süleyman Özbek, Melik Zahir Rükneddin Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih İnc. Derg., S.9., s. 289 - 300, İzmir - 1994; Gregory Ebu'l - Farac - Ebu'l - Farac Tarihi (Çev. Ö.R. Doğrul), C.2., Ankara - 1987, s. 589.

35. St. Runciman, A.g.e., s. 277; S. F. Sadegue, A.g.e., s. 57 - 58; İ.A. "Baybars" Mad. s. 360; Süleyman Özbek, Melik Zahir Rükneddin Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih İnc. Derg., S.9., s. 289 - 300, İzmir - 1994.

36. İbni Şeddad, A.g.e., s. 148 - 150; St. Runciman, A.g.e., s. 283; J.B. Globb, A.g.e., s. 68; S.F. Sadegue, s. 60; Süleyman Özbek, Melik Zahir Rükneddin Baybars Zamanı Memluk Devletinin Dini Siyaseti, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Tarih İnc. Derg., S.9., s. 289 - 300, İzmir - 1994.

men savaş hazırlığına başladı. Ancak Haçlılar'ın Tunus üzerine gittiklerini öğrenince hazırlanmış olduğu donanmayı Hristiyanların istinad noktası ve Müslümanlara rahat vermeyen ayrıca korsanların sığınağı haline gelen Kıbrıs'a yönelterek ordaki tehlikeyi önlemek amacıyla bir sefer düzenledi. Ancak donanma şiddetli bir fırtınaya yakalanarak geri döndü.³⁷ Bu başarısız Kıbrıs seferinden hemen sonra Kıbrıs Kralı 3. Hiyo, Memluk Sultanı'na yazdığı mektupta Mısır donanmasının kendilerine hücum ettiğini ancak fırtınayla gemilerin kıyıdaki dağlara çarpıp parçalandığını, kendilerinin de gemileri ve içindekileri ele geçirdiklerini ³⁸ belirtmiştir. Sultan Baybars ise bu mektuba yazdığı cevapta "Demir ve ahşap ele geçirmek iftihar edilecek şey değildir. İftihar edilmesi gereken şey muhkem kaleleri ele geçirmektir. Havanın yardımıyla zafer kazanmak önemli değil, zafer kılıçla kazanıldığı zaman güzel olur. Biz bir günde pek çok gemi yaparız. Siz ise bir kalenin bir parçasını dahi inşa edemezsiniz. Biz 100 gemi yaparız. Siz 100 yılda bir kale inşa edemezsiniz. Herhangi bir kimseye kürek verildiğinde çekebilir. Ancak herkes kılıcı iyi kullanamaz. Sizlerin atları gemilerdir. Bizim gemilerimiz ise atlardır. Hükümdara sessizlik yakışır. Onun için konuşmamanız gerekir "³⁹ demiştir. Baybars'ın Kıbrıs işini Moğol tehlikesinden dolayı daha sonraya ertelediği anlaşılmaktadır.

Bu hadiseden sonra bir süre Halep'te kalan Baybars, Filistin'de Müslümanlara ait bazı kaleleri zapteden Haçlılar'ın üzerine gitmeye karar verdi. Müslümanların gelişinden haberdâr olan Haçlılar, geri çekildiler. Baybars, onların peşini bırakmayarak takip etti ve önemli zayıtlar verdirdi. Bu arada İngiltere Kralı Edward'dan sulh teklifi geldi. Baybars, Moğollar'la daha rahat uğraşabilmek için bu teklifi kabul etti. Böylece 10 yıl 10 ay 10 gün 10 saat sürecek bir

37. Makrizî, Kitabu's - Sûluk, C.1., K. 2., s. 486; S.F. Sadegue, A.g.e., s. 167 - 173; St. Runciman, A.g.e., s. 284; J. B. Globb, A.g.e., s. 68 - 87 - 103; Şehabeddin Tekindağ, "Memluk Sultanlığı Tarihine..." , s.26; İnci Koçak, "Arap Kaynaklarında...." s. 1111 - 1112; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 51; K. Y. Koprman, DGBİT, C.6., s. 465.

38. Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler" Türk Dünyası Araştırmaları", Nisan 1995, s. 84; K.Y. Koprman, DGBİT, s. 465.

39. Eşref Buharalı, A.g.m., s. 84 - 85; David Ayalon, Memluklar ve Deniz Kuvvetleri, I.Ü. Edeb. Fak. Tarih Dergisi, s. 25; Mart - 1971, s. 44.

anlaşma imzalandı.⁴⁰ Lazkiye bu anlaşmanın dışında tutulduğu için, Baybars, bu bölge üzerine yürüyerek, vergi vermeye mecbur etmiştir.⁴¹

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerden de anlaşılacağı üzere Baybars, Haçlılar'la azimli bir şekilde mücadele etmiştir. Ancak bu mücadelesinde zaman zaman başka tehdit ve badirelerle karşı karşıya gelmişse de içinde bulunduğu şartlara göre mücadelenin şeklini belirlemiştir. Bu çok yerinde politikasıyla Mısır ve Suriye'deki Haçlı bakiyyelerine çok büyük darbeler vurmaya başarabilmiştir.

6. KALAVUN'UN HAÇLILARLA MÜNASEBETLERİ

Baybars zamanında yoğun bir şekilde devam eden Memluk - Haçlı mücadelesi, 2 Kasım 1279'da başa geçen Kalavun zamanında da devam etmiştir. Zira Sultan Baybars Haçlılar karşısında büyük başarılar kazandığı halde ömrü onları Suriye'den tamamen atmaya yetmemiştir. O, öldüğü zaman Haçlılar Trablus ve Akka dahil, Suriye'nin sahil bölgelerini ellerinde bulunduruyorlardı. Üstelik Memluklara karşı çoğu zaman Moğollar'la birlikte hareket ediyorlardı. Son Suriye seferinde de onlara yardım etmişlerdi.⁴²

Kalavun başa geçtiğinde Haçlılar, gerek kendi aralarındaki anlaşmazlıkların artması ve gerekse Batı Avrupa'dan gelen yardımın kesilmesi sebebiyle inhitat halindeydiler.⁴³ Bu inhitat haline rağmen Suriye sahillerinin büyük bir kısmı hala Haçlılar'ın elindeydi.⁴⁴ Bu sırada

40. St. Runciman, A.g.e., s. 286; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 51.

41. Makrizî, Kitabu's - Sûluk, C.1., K. 3 - 5, s. 675; St. Runciman, A.g.e., s. 292.

42. Ali Aktan, "Bahri Memluklar'dan Sultan Kalavun ve Hanedâni", Belleken, C. 59, S. 226, s. 13; Makrizî, El - Hitat, Beyrut - Tarihsiz, s. 230.

43. K.Y. Kopruman, DGBİT, s. 470; İ. Yiğit, A.g.e., s. 60; Makrizî, el - Hitat, C.2., s. 230; Tarih-i İbn Haldun, C.5., s.459 - 461; Sobernheim, İ.A. "Kalavun" Mad., s. 122.

44. Makrizî, Hitat, II, s. 230; Tarih-i İbn Haldun, C.5., s. 460; İ. Yiğit, A.g.e., s. 60; J.B. Glubb, A.g.e., s. 108; Sobernheim, İ.A., "Kalavun" Mad., s. 122.

Moğollar'ın Suriye'ye saldırısını fırsat bilen Merkab kalesindeki St. Jean Şövalyeleri İslâm ülkesinin diğer kesimlerine saldırdılar. Bunun üzerine Hısnu'l - Ekrad Valisi Merkab kalesi üzerine bir sefer düzenlediyse de başarılı olamadı. Bu başarısızlık üzerine Kalavun, Haçlılar'ın üzerine bizzat sefere çıkmaya karar verdi. Oğlu Melik Salih'i yerine vekil bırakıp savaş hazırlıklarını tamamladıktan sonra yola çıktı. Rahva'ya vardığında Haçlı elçileri gelerek barış talebinde bulundular. Kalavun, Moğollarla da uğraşacağı için cepheyi genişletmemek için barışa razı olmuştur.⁴⁵ Önce Sultan Baybars'ın Merkab kalesindeki Hospitalier Şövalyeleri ile yaptığı anlaşmayı yeniledi. Ardından Akka'daki şövalyelerle 11 yıl, (3 Mayıs 1281), Trablus kontu 7. Bohemond ile 10 yıl (16 Temmuz 1281) ve Akka Kontu Eude Poilechien ile 11 yıl süreli anlaşmalar akdetti (3 Temmuz 1283) Bu anlaşmalara göre Haçlılar söz konusu sahil bölgelerinde yeni kaleler inşa etmemeyi ve buralara gelecek olan Memluklu tüccar ve reayanın can ve mal güvenliğini sağlamayı taahhüt ediyorlardı.⁴⁶

Moğol tehlikesini bertaraf eden Kalavun, barış süresi dolmadan, 7. Bohemond'un ölümünden sonra Trablus Haçlı Prensliği'nde anlaşmazlıkların çıkması üzerine buradaki bazı hiziplerin kendisinden yardım istemelerinden istifade etmek istedi. Bu amaçla Trablus halkının barışı bozduğunu ve tüccarlara düşmanlık yaparak yolcuların yollarını kestiklerini söyleyerek barışı bozdu.⁴⁷

Sultan Kalavun'un bundan sonra niyeti sık sık Moğollarla ittifak yapan Hospitalierlerin elindeki Merkab Kalesi idi. 1285 yılında büyük bir ordu ile kaleyi muhasara etti. 38 gün devam eden kuşatmadan sonra, yanlarında götürbildikleri eşyalarla birlikte Trablus'a gitmeleri-

45. Makrizî, Kitabu's - Sûluk, C.1., K. 3., s. 729 - 730; Makrizî, el - Hıtat, II, s. 230; Tarih-i İbn Haldun, C.5., s. 461; St. Runciman, A.g.e., C.3., s. 335; İ. Yiğit, A.g.e., s. 58; K. Y. Kopruman, DGBİT, s. 470; Ali Aktan, A.g.m. s. 13; Sobernheim, İ.A. "Kalavun" Mad. s. 123

46. Makrizî, el - Hıtat, II, s. 230; Tarih-i İbn Haldun, C.5., s. 461; St. Runciman, A.g.e., s. 333; J.B. Glubb, A.g.e., s. 121; İ. Yiğit, A.g.e., s. 60; K. Y. Kopruman, DGBİT, s. 470; Ali Aktan, A.g.m., Ş. 14; Sobernheim, İ.A. "Kalavun" Mad., C.6., s. 122 - 123.

47. K. Y. Kopruman, DGBİT, s. 471; Ali Aktan, A.g.m., s. 14.

neizin verilmesi şartıyla kaleyi teslim ettiler. (25 Mayıs 1285) ⁴⁸

Merkap kalesinin ele geçirilmesi, diğer Haçlı şehirlerinde endişe uyandırdı. Bu meyanda Trablus Kontu elçi göndererek elindeki Müslüman esirleri serbest bırakmak, yolcuları ve tacirleri taciz etmemek şartıyla sulhu temin etti. Ancak çok geçmeden verdikleri sözü bozarak Müslüman tacirlere haksızlık yapmaya başladılar. Bu sebeple Sultan, Trablus üzerine bizzat yürüyerek şehri muhasara etti. Bunu haber alan bütün Franklar, Trablus'a yardım göndermişlerdir. Memluk ordusu kuşatmayı çok sıkı tutmuş ve çok şiddetli çarpışmalardan sonra 22 Nisan 1289 yılında şehir zaptedildi. ⁴⁹

Trablus'un düşmesinden sonra Suriye'deki Latin şehirleri Sultan Kalavun'un merhame-tine kaldı. Bu şehirlerin tek ümidi Avrupa devletlerinin, Papa'nın bunlar hakkında yaptığı yardım çağrısına cevap vermesiydi. Ne var ki bu da boş bir temenni olarak kaldı. Çünkü Trablus'un sukutu Akkaklar içinde acı bir uyarı olmuştur. Zira onlar Memluklarla anlaşılırsa onların sahildeki Frank şehirlerine karışmayacaklarına kendilerini inandırmışlardı. Zira Papa 4. Nicolaus (1288 - 1292) uzun çabalardan sonra en çok bir kaç bin kişilik bir Haçlı gurubunu Akka'ya getirebildi. Akka ve yakınındaki limanlar hem müslümanlar hem de Hristiyanlar için iktisadî bir ferahlık sağlıyordu. Akka'nın kendisini tehlikede hissettiği bu dönemde Franklarla Kalavun arasında bir anlaşma yapılması Akkalıları biraz rahatlatmıştır. Ancak bir süre sonra dışarıdan Akka'ya gelen Haçlıların şehirde Müslümanları katletmesi Kalavun'un kulağına ilişince Sultan, Suriye'deki Franklar'ı ortadan kaldırma kararına vardı. Akka idaresi özür dilemiştir. Kalavun suçluların kendisine teslimini istemiştir. Ancak bu kabul edilmedi. Bunun üzerine Kalavun harekete geçmiştir. Bunu haber alan Franklar'da tedirginlik başlamıştır. Ka-

48. St. Runciman, A.g.e., s. 336; Ali Aktan, A.g.m., s. 14; El - Aynî, İkdu'l-Cum'an, s.9 - 21.

49. El - Aynî, İkdu'l - Cum'an, s.9 - 21; Tarihî İbni Haldun, A.g.e., s. 461; Makrizî, el - Hıtat, C.2., s.230; Sobernheim, İ.A. "Kalavun" Mad., C.6., s. 123; St. Runciman, A.g.e., s. 345; K.Y. Koprman, DGBİT, s. 471; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 62; Ali Aktan, A.g.m., s. 14; Komisyon Maarif Vekaleti, Tarih 2, Orta Zamanlar, İstanbul - 1931, s. 254.

lavun, şehirdeki nüfus sayısını Venedik altını verilerse Akka'ya dokunmayacağını bildirmiş ancak bu reddolunmuştur. Ne var ki tam bu sırada Kalavun'un ölmesi Akka seferini akim bırakmıştır. Kalavun ölmeden önce oğlu Eşref Halil'den seferi devam ettireceğine dair söz almıştır.⁵⁰

7. Melik el - Eşref Selahaddin Halil'in Haçlılarla Mücadelesi

Babasının ölümünden sonra Eşref Halil, ümerânın kendisine bîan ile Memluk tahtına geçti.

Kalavun'un ölümünü duyunca kurtulduklarını zannederek sevinen Haçlılar, Halil Eşref'in babasının hazırladığı ordunun başında Suriye'ye yürüdüğünü ve Suriye'nin muhtelif şehirlerindeki kuvvetlere Akka önlerinde buluşma emrini verdiğini duyunca çok üzüldüler. Akka kuşatmasına katılan Memluk Ordusu altmışbin atlı ve yüzaltmışbin yayadan müteşekkil olup, tesirli kuşatma aletleriyle donatılmıştı.⁵¹

Eşref Halil, Akka'ya gelir gelmez şehri kuşattı ve büyük mancınıklar kurularak surlar dövülmeye başlandı. (5 Nisan 1291) Haçlılar son bir gayretle şehri kurtarmak için Suriye'deki bütün kuvvetlerini Akka'da toplamışlardı. Denizden de İtalyanlar ve diğerleri şehrin imdadına koşmuşlardı.⁵² Böylece Akka'yı müdafaa etmek için 30 - 40 bin civarında asker toplanmıştı.

50. Makrizî, Kitabu's - Sûluk, C.1., K. 3., s. 754; El - Aynî, İkdu'l - Cum'an, Kahire - 1989, C.3., s. 21;

İbni Haldun, A.g.e., s. 461; Makrizî, A.g.e., s. 230; Sobernheim, İ.A. "Kalavun" Mad., s. 123; St. Runciman, A.g.e., s. 346 - 348 - 349; Ali Aktan, A.g.m., s. 15; K.Y. Koprman, DGBİT, s. 472; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 62.

51. El - Aynî, İkdu'l - Cum'an, s. 23; M. Kurd Ali, A.g.e., s. 121 - 123; Tarih-i İbn Haldun, C.5., s. 463;

J.B. Glubb, A.g.e., s. 145; St. Runciman, A.g.e., C.3., s. 350; K.Y. Koprman, DGBİT, s. 473; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 64; Ali Aktan, A.g.m., s. 15

52. Bu dönem için bkz. Makrizî, Kitabu's - Sûluk, C.1., K. 3., s. 756 - 793; El - Aynî, İkdu'l - Cum'an, s.

24; Tarih-i İbni Haldun, C.5., s. 463; M. Kurd Ali, A.g.e., s. 121; Ali Aktan, A.g.m., s. 15; St. Runciman, A.g.e., C.3., s. 350; K.Y. Koprman, DGBİT, s. 473.

Bunlardan 800 atlı, 14 bin'i yaya ve diğerleri de Hristiyan hacılamydı. Haçlılar durumun ve hametini kavrayıp aralarındaki anlaşmazlıkları gidererek onları birleştirmekten ümidini kesip getirdiği kuvvetlerle geri döndü.

18 Mayıs günü hücumlar şiddetlendi ve cansiperâne direnişe rağmen, Müslümanlar surlara dayandılar. Akkahlılar, önlerinde Memluklar, arkalarında deniz, çaresiz kalınca, kurtulmak için limandaki gemilere koşuştular. Fakat kâfi miktarda gemi de yoktu. Gemilere binebilenlerin bir kısmı da yüklerinin ağırlığı sebebiyle denizde batarak boğuldu, kalanları da esir edildi.

Akka'nın düşmesinden sonra Suriye'deki diğer Haçlı kalelerinin ayakta durması mümkün değildi. Bu sebeple Memluklar 19 Mayıs'ta Sur'u, 14 Haziran'da da Sayda ve Hayfa'yı alıp kalelerini yıktılar. Böylece Suriye'de Antartus ve Aslis'ten başka Haçlı barınağı kalmadı. Bunlardan Antartus aynı yılın 3 Ağustos'unda ve Aslis de 14 Ağustos'da teslim oldu. Böylece bütün Suriye sahili Haçlılar'dan temizlendi.⁵³

Çok geçmeden Kalavun'un oğlu Halil'in Sultan olmaya lâyık biri olmadığı hakkındaki görüşü doğrulandı. Halil, cesur ve savaşçı biri olmasına ve gördüğümüz gibi Haçlılar ile kahramanca mücadele edip Suriye'den Haçlılar'ı silip süpüren hükümdar olarak yazdırmasına rağmen, kötü ahlakı sebebiyle kısa müddet sonra ümera ile arası açıldı ve bu onun sonunu çabuklaştırdı.⁵⁴

53. El - Aynî, İkdu'l - Cum'an, s. 30; M. Kurd Ali, A.g.e., s. 123; Tarih-i İbn Haldun, s. 463; St. Runciman,

A.g.e., s. 353; K.Y. Kopraman, DGBİT, s. 474; İ. Yiğit, A.g.e., s. 65; Ali Aktan, A.g.m., s. 15.

54. Makrizî, Kitabu's - Sûluk, C.II., K. II., s. 906 - 918; M. Kurd Ali, A.g.e., s. 123; Tarih-i İbn Haldun,

C.5., s. 463; El-Aynî, İkdu'l - Cum'an, C.3., s.54; J.B. Glubb, A.g.e., s. 155; St. Runciman, A.g.e., C.3, s. 361; K. Y. Kopraman, DGBİT, s. 474; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 65; Ali Aktan, A.g.m., s. 15.

8. Nasıreddin Muhammed'in Haçlılarla Münasebetleri

Nasıreddin Muhammed zamanında Mısır ve Suriye Moğol tehdidi altındaydı. Olcaytu, bunun üzerine Papa'ya, İngiltere, Fransa krallarına elçiler göndererek Mısır ve Suriye'nin işgali için yardım istedi. Ancak Papa ve krallar, ülkelerindeki iç karışıklık Orta Doğu'daki Haçlı emirliklerinin kalkmasıyla yardım edemeyeceklerini bildirdiler.⁵⁵

Nasır Muhammed döneminde 1302 senesi başlarında Suriye sahilinde Arvâd adasında yerleşmiş olan ve oradan komşu topraklarına saldıran Templier'lere karşı bir sefere girildi. Bundan başka İlhanlılar ile anlaşılan ve Mısırlılar'a mutad vergilerini vermeyen Sis (Kozan) Ermeni tekfurunun topraklarına akınlar yapıldı.⁵⁶

Nasır Muhammed, ayrıca Suriye sahillerini tehdit eden bazı adaları fethederek bölge üzerindeki Haçlı tehdidine son verdikten sonra⁵⁷ İspanya'daki Aragon ve Kastilya krallarıyla elçi ve mektup teatisini devam ettirdi. Özellikle Aragon kralı II. Jaime, iki devlet arasındaki ticarî güvenliğin sağlanması ve Hristiyan hacılara kolaylık gösterilmesi hususunda isteklerde bulundu. Nasır Muhammed'in bu istekleri genel olarak kabul ettiği anlaşılmaktadır.⁵⁸ Buna karşılık kendisini bütün Müslümanların hamisi olarak gören Nasır Muhammed, Aragon kralına İspanya'daki Müslümanlar üzerindeki maddî ve manevî baskıların kaldırılmasını şart koşmuştur.⁵⁹

Nasır Muhammed'in saltanatı döneminde devletin tebaası olan Hristiyanların durumudur.

55. El - Aynî, İkdu'l - Cum'an, s. 222; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 75; K.V. Zettersteen, İ.A. Nasır Mad. s. 88 - 89; J.B. Glubb, A.g.e., s. 389;

56. El - Aynî, İkdu'l - Cum'an, s.223 v.d.; K.V. Zettersteen, İ.A. Nasır Mad. s. 88.

57. İsmail Yiğit, A.g.e., s. 76; El - Aynî, İkdu'l - Cum'an, s. 230 v.d.

58. Ali Aktan, A.g.m., s. 17.

59. II. Jaime'nin ölümünden sonra yerine geçen oğlu IV. Alfonso'nun krallığı zamanında dostâne münasebetler sürdürülmüştür. A. Aktan, A.g.m., s. 17.

Bu dönemde bir çok Hristiyan memur olarak itibarlı konuma çıkmıştır. Ancak bir süre sonra bazı ufak hadiselerin zuhur etmesi nedeniyle bir emirnâme yayınlanarak Müslümanlarla gayr-i müslimlerin ayırt edilebilmeleri için Hristiyanların Mavi, Musevîler'in sarı sarık taşımaları ve silah taşımamaları şart koşulmuştur.⁶⁰

9. NASIR MUHAMMED'İN TORUNLARI DEVRİNDE HAÇLILARLA MÜNASEBETLER

Haçlı seferleri 1291 yılında Suriye'den çıkarılmaları ile bitmemiş, uzantıları XV. yüzyıla kadar devam etmiştir. Memluklar, bir taraftan İslâm ülkelerini Haçlı tehlikesinden korurken, diğer taraftan Haçlıları cezalandırma görevini yerine getirmişlerdir.

Özellikle de Haçlıların Suriye'den çıkarılışının nedeni, Memluklar gösterilmiş, Hristiyan âleminde Memlukların mutlaka zaafa uğratılması gerektiği hususunda ittifak edilmiştir. Çünkü Memluklar, gelirlerinin çoğunu Doğu ile Batı arasındaki ticaretten elde ediyorlardı. Onun için XIV. ve XV. yüzyıllardaki Haçlı seferlerini planlayanlar, Mısır ve Suriye sahillerine bir iktisadî abluka uygulanmasını ilân ettiler. Yani Avrupalı tüccarlar gemileri ile buralara gelerek Memluklarla ticaret yapamayacaklardı. Böylece Memluklar birinci derecede güç ve servetlerini kaybedeceklerdi.⁶¹

Bu ticareti yasaklamak için Papalık defalarca emirler yayınladı. Ancak İtalyan tüccarlar bu emirlere uymadı. Bunun için de Papalık, bir Deniz Polisi örgütü oluşturdu. Böylece hem Mısır ve Suriye kontrol altına alınacak hem de Müslüman limanlarına hücum edilerek müslümanlar zaafa uğratılacaktı. Bunun için en uygun yer olarak Kıbrıs Adası üs olarak

60. K.V. Zettersteen, I.A., Nasır Mad. s. 88 - 89; Nasır Muhammed dönemi hakkında ayrıca bkz. El - Aynî, Ikdu'l - Cum'an, s. 222 - 259; J.B. Glubb, A.g.e., s. 389 - 391.

61. K. Y. Koprman, DGBİT, C.6., s. 497; Ayrıca bkz. İsmail Yiğit, A.g.e., s. 145 - 147.

seçildi. Böylece Kıbrıs, Akdeniz'in doğusunda en büyük Haçlı merkezi oldu.⁶²

Bilindiği gibi III. Haçlı seferi esnasında Arslan Yürekli Richard'ın 12. yy'da bu adaya girmesiyle Kıbrıs Haçlı seferlerine karıştı. Kıbrıs'ta Lusignan ailesinden olan hakimleri aynı zamanda Mısır ve Suriye sahillerine hücum eden korsanları da burada barındırıyorlardı. Yine buradan Avrupalı tüccarların gemileri bu limanlara girmesin diye bir gözetleme istasyonu yapmışlardı. Fırsat buldukça da Memluk topraklarına hücum ediyorlardı. İşte bu hücumların en belirgin olanlarından biri 1365 yılında Kıbrıs Kralı I. Peter'in İskenderiye'ye yaptığı hücumdur. I. Peter, bu sefere çıkmadan önce, Avrupa ülkelerini ziyaret etti, çok sayıda asker ve harp malzemesi temin ederek onları Rodos adasına yığdırdı. Hedefi İskenderiye idi. Hatta Müslümanlar Cuma namazında iken hücumun yapılması da kararlaştırıldı.⁶³

1365 yılı Ekim ayında Kıbrıs Hakimi I. Peter'in komutasındaki Haçlı gemileri İskenderiye'ye ulaştığı sırada Memluk Devletinde küçük bir çocuğun sultan olması sebebiyle vukubulan iç meselelerle meşguldu. O sırada Nasır Muhammed'in torunu El - Eşref Şaban, sultan idi. Fakat kararları Yelboğa veriyordu. İşte bu şartlarla Haçlıların şehri ele geçirmeleri zor olmadı. Haçlı kuvvetleri şehre dağılarak hanları, hamamları, dükkanları, evleri yağmalayıp kadın, çocuk, ihtiyar demeden herkesi katlettiler. Şehirdeki herşeyi yağmaladılar. Bu yağmalamaya 3 gün devam ettiler.

İskenderiye'yi kurtarmak için Kahire'den çıkan Memluk ordusu süratle hareket etmiş, bunu duyan Haçlılar, gemilerine binip kaçmışlardır. Yanlarında 5 bin de esir götürmüşlerdir. Gemilere çok ağır yükler binince de yanlarına aldıkları bazı eşyaları denize dökmek zorunda kalmışlardır. Yelboğa şehre varınca çok hazin bir manzara ile karşılaştı. Ölümler sokaklarda kok-

62. K.Y. Koprıman, DGBİT, C.6., s. 498; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 145 - 147.

63. K.Y.Koprıman, DGBİT, C.6., s. 498; İsmail Yiğit, A.g.e., S. 145 - 147; Eşref Buharalı, Kıbrısta İlk Türkler, s. 85.; St. Runciman, A.g.e., C.3, s. 376 - 377.

muştı. Yelboğa ilk iş olarak ölüleri gömdürüp, yıkılan ve yakılan yerleri onarımını emretti. Çünkü I. Peter, tarihçilerin ifadesi ile "hırsız gibi şehre girdi ve yine hırsız gibi kaçmıştı" demişlerdir.⁶⁴

I. Peter, İskenderiye'ye yaptığı ile yetinmemiş ve 1367 yılında Trablus - Şam şehrine hücum etmiştir. Bu hücum başarısızlıkla neticelenmiştir. Daha sonra da, Haçlılar'ın Suriye ve Mısır limanlarına ve Akdeniz'deki Müslüman gemilerine hücumu devam edip gitmiştir. Bütün bu olaylar Nasır Muhammed'in torunları devrinde Memluk devletinin gücünün zayıfladığını, ülkeyi ve insanları koruyacak kuvvetli kişilerin bulunmadığını göstermektedir.⁶⁵

Haçlılar'ın İskenderiye'ye hücumlarına son vermek isteyen Sultan Şaban, kendisi harekete geçmeden bin kişilik bir öncü kuvvetini İskenderiye'ye göndermiştir. Yola çıkan bu kuvvet İskenderiye'ye varmadan Haçlılar oradan ayrılmışlardır. Bunun üzerine Atabeg Yelboğa, Mısır ve Şam'da bulunan bütün Frank ve Hristiyan Patrikleri tutuklatmış, onlardan mallarının yarısını esirlerin kurtarılması için istemiştir. 1365'de Sultan Şaban, Kıbrıs kralının ele geçirdiği tutsakların durumunu görüşmek üzere Hristiyan Patriğini Kıbrıs'a gönderdi. Esirleri kurtarmak gayesiyle de Mısır, Şam, Halep ve ülkenin her tarafında bulunan Frankları yakalatıp hapse attırdı.⁶⁶

Kıbrıs Kralı ve Haçlılar'ın İskenderiye'ye yaptığı hücumun intikamını almak üzere Atabeg Yelboğa Ceziretü'l - Vusta'da donanma yapımını başlattı. Burada 100 parçalık bir donanmanın inşası tamamlandı. Haberi alan Haçlılar, korku ve paniğe kapıldılar. 1365 yılında Sultan Şaban, denizcilerin ve nefiçilerin Emir Yelboğa'nın konağına gelmelerini emrederek onlara se-

64. K.Y. Koprıman, DGBİT, C.6., s. 498; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 145 - 147; Eşref Buharalı, Kıbrıs'ta İlk Türkler, s. 85; St. Runciman, A.g.e., C.3., s.376 - 377.

65. İbn Tağribirdi, En -Nucumu'z-Zahire, Beyrut - 1992, s.7.; K.Y. Koprıman, DGBİT, C.6., s. 499; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 145 - 147; J. B. Glubb, A.g.e., s. 235 - 236; Eşref Buharalı, A.g.m., s. 85; St. Runciman, A.g.e., C.3., s.375 - 377.

66. Eşref Buharalı, A.g.m., s. 86.

fer bahşışı dağıtmış ve isimlerini de defterlere kaydettirmiştir. İktal askerleri de teftiş etmiş ve onları sefer için vazifelendirmiştir ve daha sonra cihad ilân etmiştir.

Recep 767 (1366)da Osmanlı Sultanı Murad'ın elçileri Kahire'ye gelerek Sultan Şaban'ın huzuruna çıkmışlardır. Osmanlı Sultanı'nın gönderdiği nâme Mısır Türk Sultanı ve emirlerin huzurunda okunmuştur. Nâmede, Osmanlı Sultanı Kıbrıs'a karşı düzenlenecek sefer için, Sultan Şaban'a silah ve savaşçı dolu 200 gemi yardım vaadediyordu. Sultan Şaban'da elçilik heyetine ikramlarda bulunmuş ve onları hilatlandırmıştır.⁶⁷

766 yılı (1366) Şevval Ayı'nda Frenk elçileri tüccarlarla birlikte İskenderiye Limanı'na geldiler. Gemilerden inip şehre girmek ve yanlarındaki eşyayı satmak için rehin olarak tanınmış İskenderiye tüccarlarını istediler. İskenderiye Naibi bu teklifin bir tuzak olabileceğini düşündü ve sultana bildirdi. Durum değerlendirildikten sonra Frenklerin isteğine icabet edildi. Sultan, ölüme mahkum olan suçluları hapisten çıkarttı ve onlara kıymetli kıyafetler giydirildi. Müslüman halk, bunların İskenderiye'nin büyük tüccarları olduğu haberini yaydılar. Naib, bunları rehine alarak limana yaklaşan Frenklere gönderdi ve peşlerinden sanki yakınlarıymış gibi kadın ve çocuklar da bağırıp ağlayarak rol yapıyorlardı. Frenkler, bu oyuna kandılar ve gelenleri rehine olarak aldıktan sonra gemilerden indiler.⁶⁸

Elçilerin gelişi sebebiyle Sultan Şaban, otağında muazzam bir meclis düzenledi. Sultan, otağında altın tahtına oturmuş olduğu halde huzurunda Atabeg Yelboğa emirler ve nakipler ayakta duruyorlardı. Franklar, otağa girince dehşete düştüler. Onlar Atabeg Yelboğa'yı Sultan zannetmişlerdi. Zira Sultan, genç ve küçüktü. Atabeg ak ve uzun sakallı idi. Frenkler'e Atabeg'in Sultanın emirlerinden biri olduğunu söylediler. Frenkler içeri girince başlıklarını çıkarttılar, yüzlerini yere sürerek sultanın huzurunda yer öptükten sonra ayağa kalkarak

67. İbn Tağribirdi, En - Nucum, C.12., s. 154; St. Runciman, A.g.e., s. 377; Eşref Buharalı, A.g.m., s. 86

68. K. Yaşar Koprıman, D.G.B.İ.T., s. 499; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 91; Eşref Buharalı, A.g.m., s. 88.

hükümdarlarının mektubunu takdim ettiler. Elçilerin getirdikleri hediyeler Sultanın huzurunda emirlere dağıtıldı. Sultan gelen hediyelerden altın bir tas ile billur bir ibrik aldı. Daha sonra Frenk hükümdarlarının gönderdiği mektup okundu. Bu mektupta, Frank Kralı, Sultana itiatini bildiriyor ve Kıbrıs Kralının elinde bulunan esirleri kurtarmak için yardım edeceğini vaad ediyordu. ⁶⁹

Yine bu mektupta Kudüs'te kapatılan Kilisatü'l - Kıyame'nin açılmasını istirham ediyordu. Sultan, Kralın bu ricasını kabul etti. Kral, ayrıca Frenk tüccarlarının İskenderiye'ye gelmeleri için de izin istiyordu. Sultan Şaban, Frenk Kralına bir mektup yazdıktan sonra elçilerin ülkelerine dönmelerine de izin verdi. Sultan, daha sonra Emir Tokbey'le bir nâmeyi Kıbrıs Kralına gönderdi. Emi bir müddet Kıbrıs'ta kaldıktan sonra geri döndü. Bu sırada Osmanlı Sultanı, Sultan Şaban'a ikinci bir nâme gönderdi. Bu nâmede Sultan Şaban'ın Kıbrıs'a karşı yapacağı savaşta 200 gemi hazırladığını bildirmiştir. Sultan bu teklif karşısında şükranlarını bildirmiştir. Bununla Sultan Şaban, Murad'a gönderdiği cevabi yazıda Mısır Memluk donanmasının yola çıkıncaya kadar gemileri hazırlamakta sabırlı olmasını rica etmiştir. ⁷⁰

1366 yılında Ceneviz hükümdarının elçileri 60 Müslüman esirle birlikte Mısır'a geldiler. Ceneviz Kralı elçilerini kıymetli hediyeler ile Sultan Şaban ve Atabeg Yelboğa'ya göndermişti. Elçinin getirdiği mektupta bu esirlerin Kıbrıs Kralı'ndan kendi hissesine düştüğünü bildiriyordu. Ceneviz Kralı, Sultana İskenderiye baskınıvukuundan sonra öğrendiğini bildirerek özür diliyordu. Kral kendisinin sultanın itaatinde olduğunu ve Kıbrıs Kralını ele geçirdiği zaman öldüreceğini bildiriyordu. Sultan, hediyeleri kabul etti. Serbest bırakılan esirler, Ceneviz kralının kendilerine iyi muamelede bulunduğunu sultana bildirdiler. Kıbrıs Kralı

69. İbn-i Tağribirdi, En - Nucum, C.12., s. 155; K.Y.Koprıman, D.G.B.I.T., s. 499; İsmail Yiğit, A.g.e., s.

92; Eşref Buharalı, A.g.m., s. 87.

70. Eşref Buharalı, A.g.m., s. 88.

İskenderiye'de ele geçirmiş olduğu esirleri Kıbrıs'a götürüp ganimetleri Frenk Hükümdarları arasında taksim etmişti. Bu esirlerden Ceneviz hükümdarına da göndermiş, Ceneviz kralı da bu esirlere iyi muamele etmiş ve onları Sultan'a göndermiştir.⁷¹

1367 yılında Kıbrıs'a sefere çıkacak olan gurab⁷² ve taraidlerden müteşekkil 100 parçalık bir donanmanın yapımı tamamlandı. Atabeg Yelboğa gemiler için yeteri kadar asker tahsis edip iâşelerini de temin etmişti.

Atabeg, silahla donattığı gemilere komutanlardan reis tayin etmiş, onlar da neft türü askerî malzemeyle takviye ettikleri gemilere sancak ve bayrak çekip davullar ve borular yerleştirmeyi de ihmâl etmemişlerdi. Bu hazırlıklardan sonra bir deniz tatbikatı yapıp, Sultan bizzat komutanlarla birlikte bu tatbikatı izlemiştir. Ne yazık ki tam bu sırada büyük bir iç karışıklık çıkmış, Atabeg Yelboğa öldürülmüştür.⁷³

71. Eşref Buharalı, A.g.m., s.88.

72. Gurab sözü, karga anlamına gelmektedir. Rengi siyah olan bu gemiler, ön kısmının karganın başına benzediğinden dolayı bu isimle adlandırılmıştır. Bir nevi savaş gemisi olan gurab, Memluk donanmasının önemli bir parçasını teşkil etmekte idi. Bu çeşit gemiler, Memluk çağında keşif ve tecevvüs işlerinde büyük rol oynamışlardır. (Eşref Buharalı, Kıbrıs'ta İlk Türkler, s. 88, Dipnot, 26.)

73. Eşref Buharalı, A.g.m., s. 88.

İKİNCİ BÖLÜM

**BURCİ MEMLUKLAR DEVRİNDE
MEMLUK - HAÇLI
MÜNASEBETLERİ**

İKİNCİ BÖLÜM

A. BURCİ MEMLUKLAR DEVRİNDE MEMLUK - HAÇLI MÜNASEBETLERİ

1382 yılında Bahri Memluklar devrinin sona ermesiyle Burcî Memluklar devri başlar. Seyfedrdin Kalavun, Saltanatın kendi soyunda kalması için kendisine ve evlatlarına bağlı kalacaklarını umduğu yeni bir Memluk gurubu oluşturdu. O, bu Memluk gurubunu Çerkez asıllı olanlardan oluşturdu. Bu gurubun iskan edildiği kale burçlarına nisbetle kendilerine el - Memelfi-Kû' -l Burciyye (Burcî Memluklar) adı verildi. Önceleri sayıları 3900 kadar olan bu memluklar, daha sonra giderek artmıştır.

Burcî Memlukların ilk sultanı olarak Berkuk kabul edilmektedir.¹

1. Berkuk Devrinde Haçlılarla Münasebetler

Berkuk devrinde Kastilya Kralı (El - Rey de Castilla) arasında münasebetler olduğunu görüyoruz. Berkuk ile Kastilya Kralı Jean I. arasındaki münasebetler 1347'de Halep naibi Işıktamur el - Mardini'ye esir düşmesi yüzünden Kom'da ikamete mecbur edilen son Ermeni Kralı Leon IV'un tahliyesi için girişilen siyasî haberleşmeler de başlar. Jean, Leon'un 1380'de kendi Papa'sı müverrih Le Cordelier Jean Dardel'i Kastilya'ya gönderip, müdahalesini rica etmesi üzerine 1382'de elçilerini Kahire'ye göndermiş ve Memluk Sultanlığı nezdinde teşebbüse geçmiş idi.² Berkuk, Jean'ın kefaletiyle birçok defalar kurtarılması için kendisine müracaat eden Leon'u Kom'da Şarap ticaretiyle meşgul bulunan bazı Ermeni esirleri ile birlikte serbest bıraktı.

1. Makrizî Hıtat, C.2., s. 213 - 241; Tarihi Ibnu Haldun, C.5., s. 575; Burcî Memluklar hakkında bkz.

M.Bala, Çerkesler, I.A., C.3., s. 375 - 386; Şehabeddin Tekindağ, Berkuk Devri, s. 32; İsmail Yiğit, Ag.e., s. 95 - 97; K.Y. Kopruman, DGBIT, s. 500 - 506.

2. Şehabeddin Tekindağ, Berkuk Devrinde Memluk Sultanlığı, İstanbul - 1961, s. 104; John Bagot Glubb, Soldiers of Fortune, Londra - 1973, s. 257 - 260.

I.a. Cenevizlilerle İlişkiler

Berkuk devrinde Venedikliler'in ticarî sahada Memluk Sultanlığı nezdinde kazanmış oldukları itibarı endişe ile takip eden Cenevizliler, birer Konsolos bulundurdıkları İskenderiye, Sayda ve Beyrut limanlarına denizden taarruz etmek suretiyle 1238'den beri Şark ticaretini ellerinde bulundurmak gayesini hedefleyen rakiplerini himaye eden Memluk Sultanlığını tehdide başlamışlardır.

Baskın şeklinde olup, bir nevi korsan hareketi mahiyetini arz eden bu teşebbüslerin ilki, Berkuk'un saltanatının ikinci senesinde İskenderiye'ye karşı yapıldı. Şehirde ticaretle meşgul Cenevizlilerin gemilerine binmelerini müteakip vukua gelen taarruz neticesinde pek çok kişi ölmüştür. Bu ani taarruz üzerine harekete geçen şehrin naibi Bulut, henüz gemilerine binmemiş bulunan Cenevizli tüccarları esir ettiği gibi Hristiyanların sahip oldukları Fundako, Fondachi maiyetindeki Memluklara yağmalattı. Berkuk'un izahat almak üzere Bulut'u Kahire'ye çağırdığı sırada, diğer bir Ceneviz taarruzu da henüz kalesi muhafaza edilen Sayda'ya karşı vuku bulu-yordu. Aynı yılda ani olarak gemilerden çıkıp³ Müslümanların yardımlarını temine muvaffak olan Vafidiyadan Amir Farruh b. Umar - şah ile Emir Ahmad'ın mukavemetlerini kıran Cenevizliler, halkın dağlara çekilmesi üzerine şehrin çarşısını yakmışlardır. Bu suretle Sayda'da pek çok tahribat yapan Cenevizliler çok geçmeden, 20 gemiden müteşekkil bir filoya sahip oldukları halde Beyrut'a tecavüz etmek istedilerse de Vafidiya Emirlerinin ikazı üzerine harekete geçip Suriye'de gaza ve cihat ilan ettiren Dimaşk Naibi Ayna'l - Yusufi'nin vaktinde yetişmesi yüzünden teşebbüslerinde muvaffak olamadılar. Yanında Memlukları ve kendisine iltihak eden Müslüman halk olduğu halde Karaya çıkmış olan Cenevizlilerin yollarını kesen Dimaşk Naibi, onları müthiş bir hezimete uğrattı. 16 Ceneviz gemisi Müslümanların eline geçti. Memluk kaynaklarından anlaşıldına göre Beyrut'un müdafaası için girişilen savaşlara

3 . Şhabeddin Tekindağ, Berkuk Devrinde Memluk Sultanlığı, s. 105 - 106; M. Sobernheim, I.A., Berkuk Mad., s. 557; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 104 - 105; K.Y. Koprıman, DGBİT, s. 514

Maliki Kadısı Mağribiler, Şafii Kadısı fakihlerle birlikte iştirak ettiği gibi Şeyh Şemseddin Konevi'de müridleri ile katılmış idi. Aynı sene içinde 13 gemiden mürekkep bir filo ile Beyrut önüne gelip yeniden karaya çıkan Cenevizliler, şehrin müdafaası için yardıma gelen Halep Naibi Yelboğa Nasırî yetişmeden büyük bir mağlubiyete daha düşer oldular.⁴

Cenevizlilerin Memluk Sultanlığı'na karşı giriştikleri taarruzlar üzerine, mükabil tedbirler almakta gecikmeyen Berkuk, sahil şehirlerinin yeni sur ve kulelerle takviyesine önem verdiği için Emir Ahmed b. Yelboğa Nasırî'yi Reşid'e ve Hacıb Aydakar'ı da yanında ve pek çok amele olduğu halde Dimyat'a göndermişti. Böylece tahrip edilen kaleler onarıldı.⁵

Emir Altunboğa el - Çobani vasıtasıyla yeni gemiler inşa ettirip eskilerinin de tamirine muvaffak olan Berkuk, büyük filolara sahip Cenevizlileri, denizlerde de taciz etmek gayesini güdüyordu. Nitekim, İskenderiye'de gemiler inşa edip, eskilerini de teçhiz eden Altunboğa el - Çobanî, Dimyat'a geldiği bir sırada sahilde bulunan Ceneviz gemilerini zaptetmiş ve esir ettiği mürettebatını da Nil yoluyla Bulak'a göndermiştir.⁶ Cenevizlilerin daha sonra Yeniden Reşid'e taarruz etmeleri üzerine Şehrin imdadına Yunus el - Navruzî ile Yelbuğa el - Muallimî'yi gönderen Berkuk, Hristiyanlara karşı harekete geçen Kahireliler'in başlarında Naib Sadun eş - Sayhunî ve Kahire'nin mezhep kadıları olduğu halde, gidip Babul Kasr'daki Mu'allaka Kilisesi'ni tahrip etmelerini önleyemedi. Bu arada Halep'te bulunan büyük bir Hristiyan Kilisesi'nin halk tarafından yakıldığına dair kayıtlar vardır.⁷

Berkuk'un aldığı karşı tedbirlerden telaşlanan Cenevizliler, Haziran 1386'da Kahire'ye

4. Şehabeddin Tekindağ, Berkuk Devri, s. 107.

5. Şehabeddin Tekindağ, Berkuk Devri, s. 107.

6. Şehabeddin Tekindağ, Berkuk Devri, s. 108.

7. Şehabeddin Tekindağ, Berkuk Devri, s. 109

elçiler gönderip barış istemişlerse de Trablusşam'a giriştikleri yeni bir taarruz buna engel olmuştur. Ancak, konsolosların tazyiki ile yeni barış teşebbüslerinde bulunan Cenevizliler⁸ 1388'de Kahire'ye yeni bir elçi gönderip ellerindeki esirleri iade ettilerse de Memluk Devleti dahilindeki Hristiyanlar (Yakubîler, Melkiler) ile hac maksadıyla gelen yabancılar hakkında yeni kanunlar vâzedilmesine mani olamadılar.

Bu kanunlar mucibince hareket eden mahallî devlet memurları 1389'da hac maksadıyla Suriye'ye gelen Comte d'Eul Philippe d'Artois) ile Marachal Boici aut'yu tevkif edip Kahire'ye gönderdiler. 4 ay devam eden esaretlerinden sonra 26 Mart 1389'da İskenderiye'de mukim Venedik konsolosunun müdahalesi ile kurtulup Suriye'ye dönen Kont ile Marechal, mahalli idarecilerin izniyle St. Paul ve St. Catherine'i ziyaret etmişlerdir.⁹

2. Ferec ve Haçlılarla Mücadelesi

Berkuk devrinde Haçlılar'la mücadeleler, Haçlıların Memluk toprakları üzerindeki emelleri bitmediği için Ferec¹⁰ devrinde de devam etmiştir.

1403 yılında Franklar, Suriye'nin sahillerine hücum ederek Trablus, Sayda ve Beyrut şehirlerinde bir çok tahribatlar yapmışlardır. Bu hücum esnasında Frank hücumunun bertaraf edilmesi ve Frankların Suriye'den kovulmaları hususunda Şeyh el - Mahmudi'nin büyük gay-

8. Şehabeddin Tekindağ, Berkuk Devri, s. 109.

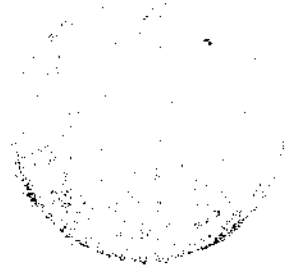
9. Şehabeddin Tekindağ, Berkuk Devri, s. 110

10. Şehabeddin Tekindağ, Berkuk Devri, s.4, 113, 143.; Ferec hakkında geniş bilgi için bkz. Asrı Çubukçu,

Türkiye Diyanet Vakfı, İ.A. "Ferec" Mad., s. 370 - 371; M. Sobernheim, İ.A. "Ferec" Mad. C.4., s. 554 -

555; İ. Yiğit, A.g.e., s. 106 - 109; K.Y. Koprman, DGBİT, s. 514 - 516; J.B. Globb, A.g.e., s. 277 - 93;

Yüksel Arslantaş, Memluklar Devrinde Suriye, Elazığ - 1996, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 92.

reti görülmüştür. Tarabulus Naibi Demirdağ'ın şehirde olmadığı bir zamanda Franklar 30 kadar gemi ile şehre hücum etmişlerdir. Şehir halkı onlara karşı var gücüyle savaşıırken, Baalbek civarında olan Demirdağ ise hemen Tarabulus'a dönmüştür. Bu arada Dimaşk naibi şeyh el - Mahmudi'den de yardım istemiştir. Franklar, Demirdağ'ın karşı koyması ile Beyrut'a doğru gitmişler ve burayı yakıp yıkmışlardır. Buradan da Sayda'ya ilerleyerek Müslümanların direnişi karşısında gemilerini geri çekip Tarabulus'a yönelip buradan Magusa'ya geçmişlerdir.¹¹

Kıbrıs ve Kettilan Şövalyelerinin yağma ve saldırıları Sultan Ferec'in son dönemlerinde oldukça artmış ve sultan 1410 ve 1411 senelerinde Kıbrıs'a iki donanma yollamıştır.¹² Ne yazık ki Sultan Ferec döneminde yoğun olan iç mücadeleler devam etmiştir. Bunu fırsat bilen Kıbrıslılar, Beyrut'un güneyine saldırdılar¹³ Ancak bu saldırıya yeni sultan Şeyh el - Mahmudî mukavemet edecektir. El - Mahmudî devrinde bu konuya yeniden değineceğiz.

Şurası unutulmamalıdır ki Memluklarla Haçlılar arasındaki mücadelelerin son safhası 15. yy.'a rastlamaktadır. 13. yy.'da Haçlı Kontluklarının tasfiyesi ve 15.yy'da Haçlıların Suriye ve civarından atılması ile son bulmaktadır. Avrupa için, Siyasî, iktisadî v.b. nedenlerin yanı sıra Kudüs'ün kurtarılması meselesi Memluklar'la Haçlılar arasındaki mücadelenin temel esprisidir.¹⁴

11. Makrizî, Es - Sülûk, C.3.; K.Y. Koprman, Mısır Memluklar Tarihi, s.32; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 108;

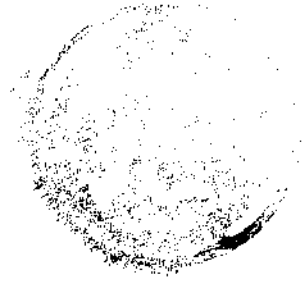
K.Y. Koprman, DGBİT, s. 515.

12. M. Sobernheim, İ.A. "Ferec" Mad. C.4., s. 555; Asri Çubukçu, Diyanet Vakfı, İ.A. "Ferec" Mad. s. 371;

Şehabeddin Tekindağ, Berkuk Devri, s. 143; Eşref Buharalı, Kıbrıs'ta İlk Türkler veya Memluk Hakimiyetine Girişi, Türk Dünyası Araştırmaları, s. 95, Nisan - 1995, s. 90; J.B. Globb, A.g.e., s. 293; K.Y. Koprman, DGBİT, s. 515; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 108.

13. Eşref Buharalı, A.g.m., s. 90.

14. Yüksel Arslantaş, A.g.e., s.93.

Haçlılar 15. yy.'da bir plân değişikliği ile hedeflerine ulaşabilmek için Mısır ve Suriye'nin ticaretini çökertmeye çalışmışlardır. Özellikle Mısır ve Suriye çarşılarına gidip gelen tüccarların işleriyle uğraşan konsolosluklar da büyük bir tehlike idi. Bunlara mukaddes yerlerdeki Fransiskan Keşişleri de eklenmektedir. Bunlar, devlet hakkındaki her türlü bilgiyi toplayıp ülkelerine taşıyorlardı. 15. yy.'da Haçlı propagandalarının giderek arttığını görüyoruz. Gerek bu ajanlık faaliyetleri gerekse 15. yy. başında İskenderiye ve Suriye'nin bazı liman şehirlerine yapılan baskın ve yağmalar Avrupalılar'a karşı olan nefreti daha da artırmıştır.¹⁵ Avrupalılar'a karşı olan bu nefretin, Müslümanların Haçlılar'la olan mücadelesinde Müslümanlara moral bir destek sağladığı söylenebilir.

15. K.Y. Koprıman; DGBİT, s. 498; K.Y. Koprıman, Mısır Memlukları Tarihi, s. 32; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 108; Yüksel Arslantaş, A.g.t., s. 93.

3. ŞEYH EL -MAHMUDÎ VE HAÇLILARLA MÜNASEBETLERİ

Daha naipliği sırasında Haçlılar'la mücadelenin içinde yer alan Şeyh el - Mahmudî'nin saltanata geçtikten sonra da Haçlılar'la mücadeleye devam ettiğini görüyoruz.

1365 yılında Kıbrıs kralı I. Peter İskenderiye'yi istila edip birkaç gün orada kaldıktan sonra Memluk kara ordusunun gelmekte olduğunu duyunca gemilerine binip geri gitmişti. Memluklar, o anda buna karşılık vermek istemişler, fakat kafi derecede güçlü donanmalarının olmaması ve içerdeki siyasî durumun da buna el vermemesi yüzünden bunu gerçekleştirememişler, ancak kendi topraklarında yaşayan Haçlılar ve bu arada Fransiskan Keşişleri hapsetmekle yetinmişlerdi. 1391 yılında Kudüs'te dinî bir münazara sonunda durum iyice gerginleşmişti. XV. yüzyılın başında İskenderiye ile Suriye liman şehirlerine yapılan baskın ve yağmalar Haçlılar'a karşı olan nefreti daha da artırmıştı. Nitekim şeyhin, Trablus ve Dimaşk naipliği günlerinde bunlarla olan mücadeleleri söz konusuydu.¹⁶

Kıbrıslıların ve Ketillan şövalyelerinin yağma ve baskın faaliyetleri, Ferec'in son zamanlarına doğru oldukça fazlalaşmış ve Ferec 1410 ve 1411 yıllarında Kıbrıs'a karşı iki donanma göndermişti. 3 yıl sonra Kıbrıslılar, Beyrut'un güneyini tekrar vurdular. Bunun üzerine Şeyh, Kıbrıs'ı fethetmeyi ciddi olarak düşünmeye başlamıştı ki Kıbrıs Hakimi Janus'un, korsanlara müsaade etmeyeceğini vaadetmesi üzerine 14 Kasım 1414 tarihinde barış yapıldı.¹⁷ Barışın önemli şartları şöyleydi.

16. Makrizî, Sülûk, C. 4., K.2., s. 279 - 297; K.Y. Koprıman, Mısır Memlukları Tarihi, s. 200; K.Y. Koprıman, DGBİT., s. 499; Yüksel Arslantaş, A.g.t., s. 93.

17. K. Y. Koprıman, Mısır Memlukları Tarihi, s. 201; Şehabeddin Tekindağ, Memluk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış, İst. Üniv. Edb. Fak. Tarih Dergisi, S. 25, İstanbul - 1971, s. 24; Eşref Buharalı, A.g.m., s.90.

1. Kıbrıs hakimi, ülkesinin limanlarında korsanları barındırmayacak.
2. Suriye sahillerine karşı yapılacak hiç bir korsanlık teşebbüsüne müsamaha edilmeyecek.
3. Korsanların Kıbrıs limanlarına sığınması durumunda ise onlara yiyecek, içecek vermeyecek ve Kıbrıs halkının onların getirdiği malları almasına mani olacaktı.

Bu antlaşma ile o sırada adada bulunan ve sayıları 325 olarak bilinen Müslüman esirlerinin fidye karşılığında salıverilmesi de kararlaştırılmıştır.¹⁸

Ancak bu esirleri kurtarmak için Kıbrıs'a gönderilen Akboğa el - Nizamî, oraya vardığında 535 Müslüman esir bulunması nedeniyle yanında götürdüğü 10 bin dinar ile şahıs başına 25'er dinardan 400 esiri kurtarmış, geri kalan 135 esiri de kendi cebinden 3775 dinar vererek çözdürdükten sonra bunlardan 200 tanesini gemi ile Mısır'a, geri kalanlarını da Suriye şehirlerine göndermişti. Fakat Kıbrıslılar ve Kettilan Şövalyeleri anlaşmanın imzalanmasından 1 yıl sonra yine faaliyetlerini sürdürmüşler ve el - Müeyyed Şeyh buna Dımaşk ve İskenderiye'deki bütün Frank tüccar ve konsoloslarını hapsederek karşılık vermişti. Keza Frenk hacıları Remle ve Kudüs'te kötü muameleye maruz kalmışlardı.¹⁹

Bunun Venedik dükü, Şeyh'e elçi göndermiş ve bu tür hareketlerle bir ilgisi olmadığını bildirmişti. Venedik dükünün elçisi de 3 Eylül 1415'de Kahire'ye bir çok hediye ile gelmişti. Hediyeler arasında, billur kadehler, taslar, ibrikler, tabaklar, bardaklar v.s. vardı. Bunların hepsi gümüş ve mine işlemeli idi. Ayrıca sapı mercan bir gümüş kaşık, çuha kumaş, ipekliler, şeker tatlıları ve cam eşya vardı. Şeyh, bunların satılarak parasının yaptırmakta olduğu cami'e

18. Makrizî, Sülûk, C. 4., K.2., s. 2299 - 340; K.Y. Koprıman, Mısır Memlukları Tarihi, s. 201.

19. K.Y. Koprıman, Mısır memlukları Tarihi, s. 201; J.B. Globb, A.g.e., s. 299; Eşref Buharalı, A.g.m., s.

sarfedilmesini emretmişti. Venedik dükü Hristiyan hacılara hiç bir zarar gelmemesi için yeni bir emir çıkarılmasını rica etmiş ve Kudüs'te de kendisini temsil edecek bir konsolosluk açılmasına müsaade istemiş ve bunları ihtiva eden bir anlaşma imzalamıştı. (17 Eylül 1415)²⁰

Fakat korsanlık hareketlerle bir türlü durmak bilmiyordu. Şeyh'in tüccar ve konsolosları hapsi Frankları daha da kızdırmıştı. Nitekim 1416'de Frenkler Nastaruh Sağrı'na hücum ederek yağmalayıp yakmışlardı. Bir ay sonra 4 gemi ile Yafa limanına gelmişler ve 50 kadar kadın ve çocuğu esir almışlardı. Müslümanlar, bunlarla savaşarak 1000 kişiyi öldürmüşlerdi. Bazıların da mal karşılığında geri alındığı ifade olunmaktadır. Bunlar 19 Haziran'da bir ticaret gemisi ile İskenderiye'ye gelmişler ve hamallarla aralarında çıkan anlaşmazlık çatışmaya dönüşmüş, Frenkler içinde Müslüman olan bir gemiyi ele geçirmişler ve İskenderiye Naibi onların istediğini gönderinceye kadar vuruşma devam etmiş ve neticede Franklar rehin aldıkları Müslümanları salıvermişlerdi. O sırada Mağribilerin bir gemisi gelmiş ve Frenkler bu gemiyi içindekilerle birlikte ele geçirmişler, 15 kişi kendisini denize atarak yüzüp karaya çıkmış, diğerleri Frenklere esir olmuştu.²¹

Bu yaptıklarının yanlarına kâr kalması Frenklerin cüretini daha da artırmış, C. al - Ahırın 16'sında (11 Ağustos) da Frenklerin üç gemisi İskenderiye limanına demirlemiş ve barış görüşmelerinde bulunmak için üç kişilik bir heyetin geldiğini ilan etmişler ve askerler de bu gemilerde bulunan tüccarlara mallarını indirerek satmaları iznini vermişti. Fakat Frenkler fırsattan istifade ile bir gece hapis olan konsoloslarını kaçırdıktan sonra limanda bulunan bütün gemileri yağmalayıp Mısır gemilerini de ateşe vermişler ve orada bulunan askerî birlik ve tüccarlarla kanlı bir çatışmaya girmişlerdi. Onlardan 20 kişi kadarını öldürüp 60 kadar Müslüman erkek, kadın esir almışlardı. Ayrıca iki Ceneviz, bir Venedik ve bir de Müslüman

20. J.Bagot Globb, A.g.e., s. 299; K.Y. Koprıman, Mısır Memlukları Tarihi, s. 202.

21. K.Y. Koprıman, Mısır Memlukları Tarihi, s. 202.

gemisini ele geçirmişler ve Rodos'a doğru yelken açmışlardı.²²

Mayıs 1417'de Ketillan Şövalyelerinin İskenderiye'ye ikinci defa saldırmak için hazır olduğu haberi yayılmış ve halk onları karşılamak üzere hazırlanmaya başlamıştı. Ketillan Şövalyeleri Kıbrıslılar ile müşterek olarak Suriye ve Mısır limanlarına saldırılarını devamlı olarak sürdürmüşler, 1418 - 1419 ve 1420 yıllarında da bu hücumlar devam etmiştir.²³

Bu korsanlık faaliyetleri Venedikliler'i, İskenderiye ve Beyrut'taki ticaret filolarını emniyete alacak tedbirleri almağa ittiği gibi bunların mesuliyetinin kendi üzerlerine atılıp Memluk askerlerinin gazabına uğramaktan da korkarak sırf kendi deniz ticaretlerini korumak amacıyla Hospitaliers ve Kıbrıslılarla görüşerek Müslüman esirlerinin salıverilmesi için kendi paylarına düşeni yapmışlardır.

Ne varki, bunu yaparken dahi, Memluk askerlerinin o esirleri kurtarmak için korsanlara ödediği fidye karşısında Venedikliler dede korsanların çeşitli vesilelerle kendi tüccarlarının para ve eşyasından el koydukları nesneleri kurtarmak imkanını da bulmuşlardır. Daha sonra bütün mesailer henüz Hristiyanlaşmamış Müslüman esirlerini satın almağa inhisar etmiştir.

Venedik'in sırf kendi menfaatini korumak ve kiliseyi memnun etmek için giriştiği bu gayretlere karşı, Şeyh'de tüccar, konsolos veya din adamı herkesi kendi ırkdaş ve dindaşlarının denizde işlediği suçlardan toptan mesul tutmak gibi bir yola başvurmuştur.

22. K.Y. Koprman, Mısır Memlukları Tarihi, s. 203.

23. K.Y. Koprman, Mısır Memlukları Tarihi, s. 203; Şehabeddin Tekindağ, A.g.m., s. 24; Eşref Buharalı, A.g.m., s. 90.

24. K.Y. Koprman, Mısır memlukları Tarihi, s. 203.

Biz, Şeyhin son zamanlarda Frenklere karşı nasıl bir icraat içinde olduğunu bilemiyoruz. Çünkü bu konuda kaynaklarda bir bilgiye rasthyamıyoruz. Ancak halk kendi anlayış ve telak-kisine göre bazı davranışlarda bulunuyordu ki bu devletin resmî davranışı değildi. Bunun, Şeyh'in devrindeki en son örneği İskenderiye'deki halkın Frenklerin şaraplarını döküp bütün Frenk ev ve depolarına hücum edip yağmalamalarıdır. Ancak bu hadisenin de sebebi belli değildir.²⁵

Memlukların, bu dönemde Habeşistan Hristiyan Kralığı ile olan münasebetlerinde ise bir değişiklik ve yenilik görülmez. Ancak eskiden olduğu gibi çeşitli zamanlarda Habeşistan'daki Müslümanlara baskı yapılması veya eziyet edilmesi haberlerinin gelmesi halinde de Mısır'daki Yahudi ve Hristiyan azınlığın da benzeri bir muameleye maruz kaldığını ve bunlardan bilhassa Hristiyan Patriğinin muhatap alındığını görüyoruz.²⁶

15. yy.'da Ortadoğu'da Memluklarla Haçlılar arasında cereyan eden mücadelenin son merhalesi olmasa da, olaylar Haçlı Kontluklarının tasfiyesi ve Haçlılar'ın Filistin'den nihai olarak çıkarılması ile son bulmuştur.

Haçlılar, bu neticeye tepki göstermişlerdir. Bu tepkilerin başında Papalığın Memluklarla ticareti yasaklayan kararlar çıkarması ve bunu sadece kuru bir kararla bırakmayıp buna uymayanları cezalandırmak için vurucu bir deniz gücünü kurması gelir. Böylece, Memluk devletini bütün ortaçağlar boyunca en zengin gelir kaynağı olan Akdeniz ticaretini kurutarak zayıflatacaklarına ve neticede askerle müdahale edip Kudüs'ü kurtaracaklarına inanıyorlardı. Ama Akdeniz ticaretinde Haçlıların kârı, Memluklarınkinden daha az olmayıp başta İtalyan Şehir Devletleri olmak üzere, dinî duyguları bir tarafa bırakarak kâr amacı ile bu amacı işlemez

25. Kazım Yaşar Koprman, Mısır memlukları Tarihi, s. 203.

26. Kazım Yaşar Koprman, Mısır memlukları Tarihi, s. 204, J.B. Globb, A.g.e., s. 311.

hale getirdiler. Memluklar da bu ekonomik ambargonun kaldırılması için gelen tüccarlara fevkalade kolaylıklar gösterip imtiyazlar tanımakta üzerlerine düşeni yapmaktan geri kalmadılar.²⁷

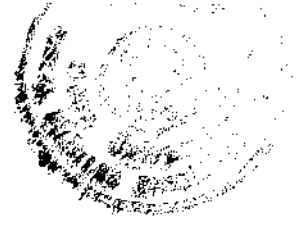
Ekonomik ambargo fiyasko ile neticelenince bu sefer Haçlı propagandistleri Mısır'a askerî bakımdan hücum görüşünü benimsediler. Daha önce 9. Louis'in Dimyat'tan yapmayı deneyip muvaffak olamadığı plânı bu sefer İskenderiye'yi istila ile oradan Kahire'ye yürümek şeklinde tatbik etmek istediler. Ancak bunu gerçekleştirmek için 1365 yılında Kıbrıs Kralı I. Peter girişimde bulunmuşsa da muvaffak olamamıştı. Bu plânları suya düşen Haçlılar'ın, daha sonraki faaliyetleri sadece Mısır üzerinde değil, doğusundan batısına kadar, bütün Akdeniz'de Hristiyan ve Müslüman herkesin üzerinde tesirini gösterdi. Bu yeni plânın ilk amacı Mısır ve Suriye Liman şehirlerini geniş ölçüde tahrip ederek ticareti çöktürmektir. Böylece Akdeniz'de korsanlık, Papalığın koymak istediği ekonomik ambargoyu da aşarak bir çalma, yağmalama ve esir alma şeklini aldı.²⁸

Bu sebeple, 15. yy. şövalyelerin Mısır ve Suriye sahillerine yaptıkları akınlar ve Akdeniz'de seyreden bütün Müslüman gemilerini gözleyerek onları ele geçirme faaliyetleri ile doludur. Bu kabil hareketler Haçlılar'ın aleyhine Mısır ve Suriye'de cihad fikrinin yeniden canlanmasına neden oldu. Bu yüzden Memluk Sultanları da bu düşmanlığa düşmanlıkla cevap verme tercihini ciddi olarak düşünmeye başladılar. Ancak Şeyh el - Mahmudî'nin son zamanlarındaki Haçlı faaliyetleri ile ilgili fazla bilgiye sahip değiliz. Halkın münferid ve resmî olmayan küçük hareketleri varsa da bu çok cüz'î hareketlerdir.²⁹

27. Kazım Yaşar Koprman, Mısır memlukları Tarihi, s. 199; J.B. Globb, A.g.e., s. 311.

28. Kazım Yaşar Koprman, Mısır Memlukları Tarihi, s. 200.

29. Kazım Yaşar Koprman, Mısır Memlukları Tarihi, s. 203.

4. EŞREF BARS BAY DEVRİNDE HAÇLILARLA MÜNASEBETLER

Şeyh el - Mahmudî'den sonra başa geçen Eşref Barsbay, Kıbrıs'ta barınan korsanların Memluk topraklarına saldırılara devam etmesi üzerine, kendisinden önceki Memluk Sultanları devrinde de uğraşılan ancak bir türlü fethedilemeyen ve korsanların barınağı olan Kıbrıs'a karşı fetip hareketlerine girişmeye karar verdi.

Daha önce bahsettiğimiz gibi Kıbrıs hakimleri adanın İslâm ülkelerine yönelecek Haçlı taarruzları için bir üs olarak kullanılmasına izin veriyorlar ve zaman zaman onlarla işbirliği yapıyorlardı. Nitekim 1365 yılında Kıbrıs Kralı Venedik, Ceneviz, Rodos ve Kıbrıs gemilerinden müteşekkil bir donanmayla İskenderiye'ye saldırmış, ele geçirdiği şehri yağmaladıktan sonra gemilere doldurulan 5 bin esirle kaçmıştı.³⁰

1422 yılının Şaban ayında Frenklerin Memluk sahil şehirlerine karşı baskın faaliyetleri fazlaşmış, İskenderiye limanında demirleyen ve içinde 100 bin dinarlık eşya bulunan tüccarlara ait bir gemi Kıbrıslılar tarafından gasbedilmiştir. Yine aynı yılda Kıbrıs'lı korsanlar Dimyatlı bir tüccarı esir alıp gemisine el koymuşlardır. 1424 yılında Kıbrıs gemilerinin Memluk sahil şehirlerine taarruz etmeleri, halkın ve tüccarların Sultan Eşref Barsbay'a şikayet etmelerine sebep olmuştu.³¹

1427 senesinin Recep ayında Dimyat yakınlarında yük dolusu bir gemi 100 kişilik tayfasıyla birlikte Kıbrıslılar tarafından ele geçirildi. Sultan Barsbay, malların iadesini temin etmek için Şam, İskenderiye ve Dimyat'taki Frenk tüccarlarını hapsederek mallarına da el koy-

30. İsmail Yiğit, A.g.e., s. 113; G.B. Globb, A.g.e., s. 319.

31. El - Aynî İkdu'l - Cum'an fi Tarih-i İhli Zaman, Kahire - 1989, C.1., s. 264.; Eşref Buharalı, A.g.m., s.

90; 29. Kazım Yaşar Koprıman, Mısır Memlukları Tarihi, s. 200 - 201;

du. Frenklerden ileri gelenlerin sultanın nezdinde tüccarları kurtarmak amacıyla giriştikleri teşebbüsler ise neticesiz kaldı.

Sultan Barsbay, Kıbrıslıların baskın hareketlerine karşılık sefer hazırlığını başlatmışlardır. Ayrıca Sultan, saldırıları durdurmak için Kıbrıs Kralını ikaz edip ondan düşmanca tutumundan vazgeçmesini istemesine rağmen Kral, Sultanın uyarısına aldırmamıştır. Üstelik Sultan Barsbay'ın, Osmanlı Hükümdarı Sultan Murad'a gönderdiği hediye yüklü bir geminin Kıbrıs Kralı'na ait iki gemi tarafından ele geçirilmesi bardağı taşıran son damla olmuştur. Sultan, duruma ayrıntılarıyla vakıf olmak ve Kıbrıs Kralının bu saldırgan tutumundan neye güvendiğini öğrenmek üzere askeri bir kuvveti adaya sevk etmiştir.³²

Sultan Barsbay'ın emriyle gönüllü 80 kişilik Memalik-i Sultaniyye askerinden meydana gelen savaşçı bir kuvvet 2 gemi ile Bulak sahilinden çıkarak 9 Ramazan 827 (1424) tarihinde Nil Nehri yoluyla Dimyat'a geldi. Dimyat'ta iki geminin daha katılmasıyla Akdeniz yoluyla Trablus şehrine hareket etmiştir. Bu kuvvete ayrıca Trablus'tan muharib dolu iki gemi katılmış ve oluşan küçük filo Kıbrıs'a doğru harekete geçmiştir.

Kıbrıs'a ulaşan gemiler Doğan Burnu limanında demirlemiş bulunan bir gemiyle karşılaşmışlar, gemide bulunan Kıbrıslılar, kurtuluşu kaçmakta buldular. Bunun üzerine Memluklar, gemiyi yağmalayıp yaktılar. Doğan Burnu'ndan ayrılan Memluklar, Cenevizliler'in hakimiyetinde bulunan Magusa şehrine doğru yol aldılar. Şehre girince Magusa hakimi onları ağırlayıp ikramlarda bulundu. Böylece Memluk kevvetleri şehre dokunmadan Limasol üzerine hareket ettiler. Gaziler, Limasol'a vardıklarında denize doğru hareket ettiler. Bu sırada denize açılmak üzere olan donanımlı 3 gemiyle karşılaştılar. Bu gemileri yağmalayıp - yaktılar,

32. Eşref Buharalı, A.g.m., s.90 - 91; İsmail Yiğit, A.g.c., s. 113; 29. Kazım Yaşar Koprıman, DGBİT, s.

517 - 520; Encyclopedica of Islam, Barsbay Mad. C.1., Liden - 1979, s. 1053 - 1054.

karşlarına çıkan Limasollu askerleri mağlup edip komutanlarını da öldüren Memluklar, daha sonra Limasol'u yağmalayıp yaktılar. Ancak gaziler, Limasol kalesinin çok muhkem olduğunu, kuşatılıp alınmasının uzun zaman alacağını göz önüne alarak geri dönmeye karar verdiler.³³

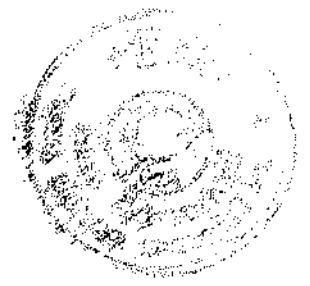
Memluk askerleri Mısır'a hareket etmeden önce Limasol'da bulunan düşman gemilerinin bazılarını batırıp bazılarını da ateşe verdiler. Ardından 23 Kıbrıslı ve ele geçirdikleri büyük miktarda ganimetle geri döndüler.³⁴

Kıbrıs hakkında gazilerden bilgi alan Sultan Barsbay, ikinci bir sefer düzenlemek üzere gemi yapımının hızlandırılmasını ve ülke sahillerini düşmandan korumak maksadıyla tahkimatlar inşâ edilmesini emretmiştir. Kıbrıs Kralı Janus, Limasol'da vuku bulan hadiseleri duyar duymaz tam teçhizatlı ve muharip dolu iki gemiyi Mısır ve Suriye sahillerine misilleme düzenlemek için gönderdi. Memluk kıyılarına yaklaşan Kıbrıslılar her yerde sahil güvenliği ile karşılaştıklarından uzaklaşmak zorunda kaldılar. Nihayet su almak üzere Nehrülkelbe kıyısına geldiklerinde kimsenin olup olmadığını kontrol için top attılar. Karşılık görmeyince karaya çıktılar. O esnada pusuda bekleyen askerlerin hücumuna uğradılar. Kıbrıslılar yaralılarını alarak kaçtılar. Esirler Sultan Eşref Barsbay'ın huzuruna götürülmüştür.³⁵

33. Eşref Buharalı, A.g.m., s. 92; J.B. Globb, A.g.e., s. 320 - 330; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 113; 29. Kazım Yaşar Koprıman, DGBİT, C.6., s. 517 - 520; Encyclopedia of İslâm, Barsbay Mad. I. Leinden - 1979, s.1053-1054.

34. İbn Tağrı Birdi, Ennucumüzzahire Fi Muluk Mısır Vel-Kahire, Beyrut - 1992, C.14, s. 298; K. Yaşar Koprıman, DGBİT, s. 518; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 113; Eşref Buharalı, A.g.m., s. 92; Yüksel Arslantaş, A.g.t., s. 99.

35. Eşref Buharalı, A.g.m., s. 92.

4. a. 1425 Yılındaki Kıbrıs Seferi

Kıbrıs'a karşı düzenlenen başarılı ilk akından sonra Sultan Barsbay, Kıbrıslıların toparlanmasına fırsat vermemek için; 1425 yılında Adaya ikinci bir sefer yapmak üzere hazırlıklara girişerek Bulak tersanesinde yeni gemilerin yapımını başlatmıştır. Sultan Barsbay, çalışmalarını yakından görmek üzere (1 Ocak 1425) Salı günü bizzat Bulak sahiline giderek incelemelerde bulunduktan sonra Kal'atül Cebile geri dönmüştür. Bu arada Kıbrıslı korsanların baskınları devam etmekteydi. Bunların birinde Mısır'a gönderilmek üzere Lazkiye yakınlarında demirleyen kürkle yüklü bir gemi, Kıbrıs'a ait dört geminin hücumuna uğrayarak ateşe verilmiş, tayfaları da katledilmiştir. Bu hadise Kıbrıs'a karşı bir sefer düzenlenmesine sebep olmuştur. Sultan, Sefere çıkacak askerlere bir binbaşı tayin ederek Memaliki Sultaniyye adlı askerlere de resmî geçit yaptırmıştır. Hacibu'l huccab Emir Sarmaş Kaşuk'un başında bulunduğu Memluk donanmasının 43 gemiden oluştuğu kaydedilmektedir.

Memluk askerleri, Bulak sahilinden sefere çıktılar. Bunu haber alan Kıbrıs Kralı Memluk gemilerinin Dimyat'tan ayrılmasını önlemek için "Bale" adlı komutanı görevlendirmiştir. Bu komutan, 9 gemiden meydana gelen filosuyla Dimyat'ın ağzına gelerek Memluk donanmasının Akdeniz'e açılmasını engellemeye çalışmıştır. Fakat İskenderiye'den gelen Memluk gemileriyle karşılaşınca kurtuluşu kaçırmakta bulmuştur.³⁷ 1425 yılı Şaban'ın yirmisinde denize açılan Memluk donanması önce Beyrut'a daha sonra Trablus'a doğru hareket etmiştir. Bir kaç gün Trablus'ta dinlenen Memluk donanması, kendilerine katılan çok sayıda gönüllü ile gücünü artırmıştır. Donanma Komutanı Emir Kaşık Trablus'tan Kıbrıs kralına haber göndererek itiatini istemiş fakat kral bunu red etmiştir. Bunun üzerine 40 parçalık donanma Kıbrıs'a doğru yola çıkmıştır. Donanma önce Kıbrıs'ın Karpas Limanı'na, Ağustos 1425 yılında Magosa'ya

36. İbn Tağrı Birdi, Ennucum, C.14, s.270; İ. A., Kıbrıs Mad., s.673; E.İ. Barsbay Mad. s. 1053 - 1054;

Eşref Buharalı, A.g.m., s. 92 - 93; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 113; K,Y, Koprıman, DGBİT, s. 518.

37. El - Aynî, İkd. s. 264 - 266.; Eşref Buharalı, A.g.m., s. 95.

ulaşmıştır. Bu durum karşısında şehrin hakimi, adaya çıkan Memluk ordusuna elçisi vasıtasıyla kıymetli hediyelerle şu haberi göndermiştir. "Ben Sultanın kölesi ahali de onun re-ayasıdır. Aman diliyoruz." Bunun üzerine derhal Magusa'nın kalesine Saltanat bayrağı çekildi.³⁸

Sultan Baybars'ın itiatine giren Magusa komutanı Kıbrıs kralının savaş hazırlığına girdiğini Memluklara bildirdi. Ordu hemen teyakkuza geçip, öncü kuvvetler ise bazı köyleri basıp 300 şüvarinin başında bulunan kralın kardeşi Henri Lusignan ile karşılaşmışlardı. Vuku bulan çatışma sonunda Kıbrıslılardan 15 atlı ölmüş 50 kişi yaralanmış, Memluklerden ise 2 kişi ölmüştür. Memluk ordusu çok sayıda esir ve ganimet ile Magusaya geri döndü. Magusa'dan harekete geçen Memluk ordusu yolda 3 bin kişilik ve başında Kıbrıs kralının yeğeninin bulunduğu bir kuvvetle karşılaştı. Yüksek bir tepeden Memluk ordusunu gören kralın yeğeni paniğe kapılıp firar etti. Yoluna devam eden Memluk ordusu keşif maksadıyla gelen bir Frenk komutanını maiyetiyle birlikte ele geçirdi. Donanma, Larnaka civarındaki el - Mallaha yani Tuzla'ya doğru yol alırken aynı anda 400 muharip de kıyıdan şehre doğru harekete geçti. İki koldan harekete geçen Memluk ordusu şehri yağmalayıp bir çok esirle gemilere geri döndü. Ertesi gün 2 binden fazla savaşçı ve 11 gemi ile bir Frenk donanması Memluk donanmasına saldırdı. Memlukların karşı koyması üzerine Frenkler geri kaçtı.³⁹

Frenklerin maksadı Memlukleri açık denize çekip savaşmaktı. Tekrar saldıran Frenklere top ateşiyle karşılık veren Memluk donanması Frenkleri bozguna uğratmıştır. Yine saldırıya geçen Kıbrıs kralının yeğenine karşı koyan Memlukler, şiddetli çarpışmadan sonra bir çok

38. İbn Tağrı Birdi, Ennucum, C.14., s. 278; K.Y. Kopruman, DGBİT, s. 518; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 113;

Eşref Buharalı, A.g.m., s. 95.

39. Aynı, İkd. s. 266 - 267; İbn Tağrıbirdi, Ennucum, C.14., s. 279; K.Y.Kopruman, DGBİT, s. 518; E.İ.

Barsbay, Mad. s. 1053 - 1054; Eşref Buharalı, A.g.m., s. 95 - 96; Yüksel Arslantaş, A.g.t., s. 99.

Kıbrıs'lı askeri öldürmüş, kralın yeğeni ise geri kalan askerlerle birlikte kaçmıştır. Gerek el - Mallaha'dan ve gerek çevreden yapılan operasyonlarda Memluklar 400 esir ve hayli ganimet ele geçirmiştir. Kıbrıs kralı bir miktar silah yardımı göndermişse de, o da Memlukların eline geçmiştir. Komutan da öldürülmüştür.⁴⁰

Memluk ordusu, 12 Ağustos 1425 yılında Tuzla'dan hareket ederek çarşamba günü Limasol'a vardı. 150 kişilik bir kuvvetle Kıbrıs'ın en muhkem kalesi olan Limasol Kalesi'ni kuşattı. Askerler kale burcuna Saltanat bayrağını diktiler. 60 kişi öldürüldü, 200 kişi de esir alındı. Bu arada İskipte esir bulunan 12 Türk kaçarken Kıbrıslılar yedisini yakalayarak tahtalara çiviletmış 5'i Memluk askerlerine sığınmışlardı. Bunlar ayrıca Venediklilerin bir gemi dolusu silah gönderdiklerini de haber veriyorlardı. Venedik hükümdarının gönderdiği mühimmatta; 25 sandık zırh, 15 sandık miğfer, 3 sandık kılıç, 700 mızrak, 4 yağız at, 6 eğer, 150 parça ip, 12 adet kalın ip bulunuyordu.⁴¹

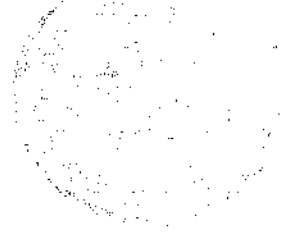
Gerek Magusa'nın itaati, gerek Tuzla ve Limasol'un düşmesi ile elde edilen ganimetler büyük bir sevinç yaratmış, bu zafer sultana iletilmiş, 7 gün süreyle müjde kösü vurulmuştur. Fetihnâme okunmuş, halk büyük bir sevinç gösterisinde bulunmuş, Kahire 7 gün süreyle süslenmiştir.⁴²

Bu başarılı hareketlerden sonra Kıbrıs Kralı Janus'un büyük bir ordu hazırladığını haber alan Memluk donanması komutanı Emir Çeri bir durum değerlendirmesi ile bu kadar zafer ve ganimetle iktifa etmiş, savaş meclisinde de harbin uzaması durumunda askere sıkıntı vereceği

40. Eşref Buharalı, A.g.m., s. 96; El - Aynî, İkd. C.1., s. 266 - 267.

41. İbni Tayrı Birdi, Ennucum, C.14, s. 279; Eşref Buharalı, A.g.m., s. 98.

42. Eşref Buharalı, A.g.m., s. 97; El - Aynî, İkd. s. 266 - 267.

düşüncesiyle Mısır'a geri dönmeye karar verilmiştir.⁴³

Kıbrıs'a yapılan ilk sefer gibi, ikinci sefer de Kıbrıs korsanlarına ağır darbeler vurmuş, 5000 Kıbrıslı öldürülmüş, 1000 kişiden fazla da esir alınmıştır. Sultan esirlerin satılmasını emretmiştir. Dileyen herkes esir satın almış, ancak akraba olanların ayrılmamasını emretmiştir. Esir satışından elde edilen gelirin tamamı askere dağıtılmıştır.⁴⁴ Bu hususta ehli küffarın algılaması gereken çok önemli bir husus var. Sultanın tasarrufu altında olan esirlerin dahi yakın olanlarını birbirinden ayırmaması, insan'a duyulan şefkat ve merhametin en büyük timsalidir. Bu gün insan hak ve hürriyetinden dem vuranların altı asır önce Sultan Baybars'ın bu uygulamasını göz ardı etmemelerini tavsiye ederiz.

Sultan Barsbay, Ada'ya karşı düzenlediği 1424 ve 1425 teki seferlerde Kıbrıs'a ağır darbeler indirmiştir. 1426'da Kıbrıs tehlikesini kesin olarak ortadan kaldırmayı ve adayı tamamen fethedip edip hakimiyeti altına almayı karar veren sultan, büyük askerî hazırlıklara girişmiştir. Bu sırada Kıbrıs Kralı Janus, İskenderiye, Dimyat, Beyrut, Trablus ve diğer Memluk sahil şehirlerine saldırmak için Frenk hükümdarlarına başvurarak yardım talebinde bulunmuştur. Kralın müracaatı kabul edilmiş ve ona yardım gönderilmiştir. Mesela; Ketillan Kralı yeğeninin komutasında bir gemi ile süvariler göndermiştir. Kral Janus'un Memluklara karşı bir ittifak kurma teşebbüsünü haber alan Sultan Barsbay, 3. Seferi açmak için süratle hareket edip, bütün tersanelerde gemi yapımını hızlandırmıştır. Bu hazırlık çerçevesinde 180 parçalık büyük bir donanma meydana getirilmiş oluyordu. Sultan Barsbay, 1426'da Kıbrıs'a göndereceği Orduyu donatıp sefer bahşişini dağıtmış, ardından orduya resmî geçit yaptırmıştır.⁴⁵

43. Eşref Buharalı, A.g.m., s.98

44. İbn Tağrı Birdi, Ennucum, C.14, s. 281; K.Y. Koprıman, DGBİT, s. 519.

45. Eşref Buharalı, A.g.m., s. 98 - 99; J.B. Globb, A.g.e., s. 325 v.d.

Bizans İmparatoru, Sultan Barsbay'ın Kıbrıs'a sefer yapacağını haber alınca Kahire'ye bir elçi ile hediyeler göndermiştir. Elçi, Sultanın huzuruna çıkıp seferin yapılmaması için imparator adına şefaatte bulunmuştur. Ancak Barsbay buna iltifat etmeyerek sefer hazırlıklarını sürdürmüştür. Sefer için, Dimyat, Safed, Gazze ve Trablus'tan gelen birçok gönüllü asker, orduya katılmıştır. Sultan bunlara kumanda etmek üzere binler, kırklar, onlar emirleri tayin etmiştir.

Kral Janus, Sultan Barsbay'ın kendisine karşı harekete geçeceğini Frenk hükümdarlarına mektup yazarak bildirmiş ve onlardan acil yardım istemiştir. Bunu haber alan Sultan donanmanın derhal hareket etmesini emretmiştir.

Donanma, 1426 yılında Dimyat'a doğru hareket etmiştir. Donanma el -Reşid Limanı'nda gemilerin malzeme ihtiyacını giderdi. Ancak Memluk donanması buradan harekete geçtiğinde fırtına nedeniyle bazı gemiler batmıştır. Durum Sultan Barsbay'a bildirildiğinde eksiklerin giderilerek yola devam edilmesi emredilmiştir. Donanmadaki hasar, kısa bir sürede halledildi ve ordu hareketine devam etti.⁴⁶ Donanma İskenderiye'ye doğru yola devam etti. Memluk gemileri el - Reşid Limanı'ndan hareket ettiklerinde, bazı Kıbrıs gemileriyle karşılaşmışlardı. Ancak el - Reşid'deki Memluk kuvvetlerinin hareketi Frenklerin çareyi kaçmakta bulmalarını sağlamıştı. Memluk donanması da bu arada İskenderiye'ye vasil olmuştur.⁴⁷

Memluk donanması İskenderiye ve Dimyat'tan Akdeniz'e çıkıp tekrar Kıbrıs'a doğru hareket etti. Donanma, Limasol'un bir kaç mil ötesindeki eski Avidimo'nın kıyısında Liva-den'de demirlemişti. Limasol ahalisinden öğrendiklerine göre Kıbrıs Kralı Lefkoşe'de büyük

46. El - Aynî, İkd, C. 1., s. 277 - 278; İbn Tağrı Birdi, Ennucum, C.14, s. 289; Eşref Buharalı, A.g.m., s.

101.

47. İbn Tağrı Birdi, Ennucum, C.14., s. 290; Eşref Buharalı, A.g.m., s. 102.

bir savaş hazırlığına girişmiştir. Sultan bu gelişmelerden haberdar edildi. Limasol kalesi Kıbrıslılar tarafından hendekle müstahkem bir hale getirilmişti. Kaleyi kuşatan Memluklar, şiddetli bir muharebeden sonra kaleyi fethettiler ve kaleye saltanat bayrağı dikildi.⁴⁸ Ordu, Limasol'dan sonra Kıbrıs'ın bir köyü olan İsketiye'yi muhasara etti. Bu köy Kıbrıs Kralının hakimiyetinde olmayıp Venediklilerin elindeydi. Ahalisi aman dileyip teslim oldu. Memluk ordusu da ahaliye aman vermiştir. İsketiyeliler, Kıbrıs kralının büyük bir kuvvet hazırladığını Memluklara bildirdiler. Bu hazırlığa göre Kıbrıs Kralı Janus, 23 bin kişilik bir süvari birliği ile 14 gemi donatmıştır. Kralın ayrıca Lefkoşe'yi tahkim ettiği halkı da sarp dağlara çıkardığı Sultana bildirildi. Sultan bir elçi ile Kralın teslim olmasını istemiş, fakat kral emre itaat etmediği gibi gelen elçiye de öldürmüştür. Limasolun zaptından sonra şehrin limanına yaklaşan bir düşman gemisini Memluk gemisi kovalamış, düşman gemisi limana yaklaşınca içindeki muharepleri çıkmış Memluk süvarilerinin saldırısı neticesinde beş Kıbrıslı'nın başı kesilerek kaleye asılmıştır. Daha sonra Memluk ordusu karadan ve denizden Tuzlaya doğru yola çıktı. Oradan da Lefkoşe'ye hareket edilecekti. Bunu haber alan Kral Janus ve yandaşları olan Frenk kuvvetleri ani bir hareketle Memluk askerlerine saldırdılar. Meydana gelen şiddetli çarpışmalardan sonra Janus'un askerleri kaçmak zorunda kaldı, geriden gelen Memluk kuvvetlerinin topyekün saldırısıyla kral iki defa atından düşmüş 3. defa atından düştüğünde askerler paniğe kapılarak kaçmaya başlamış, kral yaralı olarak ele geçirmişti.⁴⁹ Bu hengâmeden ancak Kral olduğunu söyleyerek canını kurtarmıştır. Bu savaşta Kralın kardeşi öldürülmüş, yeğeni de esir alınmıştır. Bir saat içinde kesin zafer elde edilmiştir. Kılıç artıkları Lefkoşe'ye kendilerini zor atmışlardır. Çok sayıda Frenk askeri de öldürülmüştür. Bu zaferi müteakip Memluk askerleri köylere akınlar düzenlemiş ve bu savaşta ölen düşman askeri sayısı 6 bin'i bulmuştur.⁵⁰

48. El - Aynî İkd. C.I., s. 278 - 279; İbni Tağrı Birdi, Ennucum, C.14., s. 292; Eşref Buharalı A.g.m., s.

103.

49. Eşref Buharalı, A.g.m., s. 104.

50. İbn Tağribirdi, Ennucum, C.14, s. 293 - 294; Eşref Buharalı, A.g.m., s. 104.

Yine Hristiyanların nazarında çok kutsal sayılan "Haç Dağı"⁵¹ diye inandıkları büyük bir haç tahrib edilmiştir. Yalnız bu savaşta bir çok tanınmış Memluk komutanı da şehit düşmüştür. Esir alınan Kral, Emir Tağribirdi'nin gemisinde muhafaza ediliyordu. Ancak kralın kardeşi ve aynı zamanda Lefkoşe piskoposu Lefkoşa'yı tahkim edip savaş hazırlığına başladı. Frenkler de Kralın esaretinden habersiz olduklarından donanmalarıyla saldırıya geçtiler. 14 parçalık Frenk donanmasına karşı, Memluk ordusu hücumla geçince, Tuzla açıklarında bir deniz savaşı cereyan etmiş, Memlukların gösterdikleri kahramanlıklar sonunda büyük yenilgiye uğrayan Frenkler, kurtuluşu kaçmakta bulmuşlardır. Düşman havanın elverişsizliği yüzünden takip edememiştir.⁵²

Ancak Tağri Birdî'nin maiyetindeki askerler Lefkoşe'ye ilerlemiştir. Emir Tağri Birdî el - Mahmudî, askerlerinin başında Kıbrıs krallığının başkenti olan ve Adanın en büyük şehri sayılan Lefkoşe'ye vardığında şehrin ileri gelenleri, piskoposlar, papazlar, keşişler, rahipler ellerinde İncil, Türk askerlerini dualarla karşılayarak aman dilediler. Tüccarlar da topladıkları malları aman için, Sultan adına komutana verdiler. Fazlasını da taahhüt ettiler. Ertesi gün Emir Tağri Birdî Kralın sarayına çıkarak, Lefkoşa'nın Sultan Barsbay'ın bir şehri olduğunu ilan etti.

51. Askerler, "Haç Dağı"nı yani büyük bir Haç'ı tahrip ettiklerinde, bir Kıbrıslı kadın onlara şu soruyu -

sormuştur: "Bizlerden herhangi birisi yalan yere bu Haç'a yemin ederse anında çarpılır. Siz bunu yakıp yıkınız, fakat size bir şey olmadı. Bunun sebebi nedir?". Memluklardan biri kadına şu cevabı vermiştir.

"Siz şeytana itaat ettiniz. O da sizin aklınızı karıştırdı. Tanrı bizi İslâmiyet'le hidayetlendirdiği ve Kuran-ı Kerim'i bize indirdiğinden dolayı, Haç'ın bize bir zararı olmaz. Biz, Haç'ı tahrip ettiğimizde Tanrı'nın adını zikrettik. Şeytan'da ondan çıkarak Tanrı'nın lanetine uğradı". Kadını bu söze inanması üzerine, kendisiyle birlikte bir grup İslâmiyet'i kabul etmiştir. Geniş bilgi için bkz. İbn. Tağribirdi, Ennucum, C.14., s. 303;

Eşref Buharalı, A.g.m., s. 105, dipnot, 132.

52. el - Aynî, İkd., s. 283.

Ancak Emir Tanrı Bermiş bu amandan habersiz olduğu için Lefkoşe'ye hücum ederek bir çok Kıbrıslıyı öldürüp Kral Janus'un sarayını yakmıştır.⁵³

Memluklar, Cuma namazı kılıp, kiliselerden ezan okuttular. Ertesi gün donanma Tuzla'ya geldi. Lefkoşe'nin başına gelenleri duyan Magusa'da teslim oldu. Böylece tarihte ilk defa Kıbrıs tamamen Türk hakimiyetine girmiş oldu. (1426) Ordu bir hafta Tuzla'da dinlendikten sonra, donanma Mısır'a doğru hareket etti.⁵⁴

Kıbrıs'ın fethini ve kralın esir edildiğini haberini alan Sultan Barsbay, mutluluktan ağlayarak Allah'a şükür etmiştir. Bütün şehir bezetilmiş donanma avdet edince Sultan Barsbay onlara yiyecek verilmesini emretmiştir. Sultan Barsbay'ın sır katibi Bedreddin bin Mazhar'a, Kıbrıs fetihnâmesinin el - Eşrefiyye ve el - Müeyyidiyye Medreselerinde okunmasını emretti. Bulak'ta toplanan ordu, 8 Şevval Pazartesi günü Kal'atül Cebel'e hareket etti. Büyük bir disiplin içinde yürüyen ordu halkın büyük coşkusuyla karşılanmıştır.⁵⁵

Esir Kral Janus, Sultan Baybars'ın huzuruna getirilmiş, Kral, sultanın huzurunda yer öpmüş, Sultan ona merhamet ederek, fidye verdiği takdirde serbest bırakılacağını defalarca söylemesine rağmen, o esir olduğunu ve hiç parası olmadığını söylemiştir. Ancak, yabancı konsoloslar araya girerek fidyenin ödeneceğine dair söz vermişlerdir. Daha sonra aşağıdaki şartlarla Kral serbest bırakılmıştır.⁵⁶

53. Lefkoşe'ye girenlerin ekseriyeti Memalik-i Sultaniyye ve gönüllülerden oluşan gazilerdi. Önce kralın sarayını yakan gaziler, şehirde çok az yeri tahrip etmişlerdir. Memluk kuvvetlerinin şehire giriş ve çıkışları 2 gün 1 gece sürmüştür. Geniş bilgi için bkz: İbni Tağrı Birdi, C. 14., s. 295; Eşref Buharalı, A.g.m., s. 106 - 107.

54. İbn Tağrı Birdi, Ennucum, C.14, s. 295.

55. el - Aynî, İkd., s. 286; İbni Tağrı Birdi, C.14, s. 288; Eşref Buharalı, A.g.m., s. 110.

56. İbni Tağrı Birdi, Ennucum, C.14, s. 303 - 304.

1. Kurtuluş fidyesi olaak 200 bin dinar ödeyecek.
2. Bu meblağın yarısı İslâm ülkelerinde bulunan Frenklerden borç alınarak hemen ödenmiştir.
3. Geri kalan miktar, esir Janus'un Kıbrıs'a ulaşmasından sonra gönderileceği taahhüt edilmiş, verilen bu taahhüde konsoloslar kefil olmuşlardır.
4. Esir Kral, yıllık 20 bin dinar haraç ödiyeceğine söz vermiştir.
5. Bunlara ilaveten yılda 200 bin yün elbise, çok miktarda çuha ve kıymetli hediyeler takdim etmeyi taahhüt etmiştir.
6. Sultan, Kıbrıs'ı kendi naibi olarak idare edecek olan Janus'u Venedik ve Ketillanlar'a karşı himaye edecekti.⁵⁷

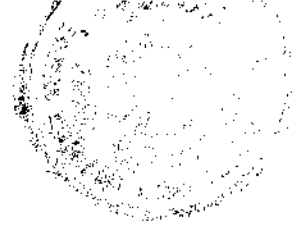
Böylece 3. Kıbrıs seferi neticesinde Kıbrıs, Memluklar'a tabi olmuştur. Sultan Baybars daha sonra Janus'u serbest bıraktı ve Janus Kahire'de kendisine ayrılan ikametgahına yerleşti. İhtiyaçlarını karşılamak için de kendisine maaş bağlanmıştır.⁵⁸

1426 yılının 2 Kasımında Sultan Barsbay'ın emriyle Kral Janus'a Safer hilatı giydirilerek taltif edilmiştir. Yine Kral, aynı ayda Kahire'den ayrılarak İskenderiye'ye gitmiştir. Halk da Janus'u görmek için sokaklara dökülmüştür. Janus, halkı görünce şöyle demekten kendini alamamıştır. "Vallahi bütün Frank ülkelerindeki insanlar bir araya gelseler, İskenderiyelilerle başedemezler." Çünkü Janus, Sultan Şaban zamanında İskenderiye'ye hücum etmiş, Tanrı'nın takdiri ile Janus bu şehre esir olarak gelmiştir. Janus, İskenderiye'de bir kaç gün kaldıktan sonra Kıbrıs'a dönmüştür.⁵⁹

57. İbni Tağrı Birdi, Ennucum, C.14, s. 304; el - Ayni, İkd: s. 287; Halil Fikret Alasya, Tarihte Kıbrıs, Ankara - 1988, Kıbrıs Türk Kültür Derneği, S. 24, s. 26; Eşref Buharalı, A.g.m., s. 112.

58. Eşref Buharalı, A.g.m., s. 113.

59. el - Ayni, İkd., s. 287; İbni Tağrı Birdi, Ennucum, C.14, s. 306.; Eşref Buharalı, A.g.m., s.113.

1432 yılına gelindiğinde Memluk - Kıbrıs münasebetlerinde yeni bir gelişme ile karşılaşyoruz. Sultan Barsbay, Kıbrıs'taki naibi Janus'un ölüm haberini alınca 60 kişilik bir heyeti bir ayanın başkanlığında, Kıbrıs'a göndermiştir. Barsbay, Janus'un yerine onun oğlu Juvan'ı da naib olarak atadığını bildirmiş ve ayrıca yıllık vergiyi de göndermesini istemiştir. Juvan'da naibliği kabul ederek vergiyi göndereceğini taahhüt etmiştir.⁶⁰

Türk asıllı tarihçi İbni Tağrı Birdi'ye göre "bu fetihle Allah, İslâm'ı ve Müslümanları aziz kılmış, kafirleri ise zelil etmiştir." Müellif "Bu zafer sayesinde tarihin hiç bir döneminde hiç bir Türk hükümdarı Barsbay kadar büyük bir üstünlük sağlamıştır." demektedir.⁶¹

Kıbrıs'ın fethine kadar geçen zaman zarfında Memluk deniz teşkilatının bir tekamül süreci yaşadığı anlaşılmaktadır. Şurası unutulmamalıdır ki, devletlerin geleceklerini garanti altına alabilmeleri için mevcut tehlikeleri önlemenin günün şartlarına göre kendini yenilemesi gerekir. Kıbrıs'ın tamamen Memlukların hakimiyetine girmesi sürecinde Memluk devleti de Haçlılarla mücadelesinde azami derecede gerek karada ve gerekse denizde üstünlük göstermiştir. Aksi durumda bu fetihleri gerçekleştirmesi mümkün olmayacaktı.

Bu açıklamadan sonra şunu da belirtmeden geçemeyeceğiz. Sultan Barsbay, saltanatının başında gayri müslimleri devlet dairelerinden uzaklaştırmakla birlikte görünüşleriyle de Müslümanlardan ayrılmalarını sağlamak maksadıyla kıyafet tesbiti yaptı. Ayrıca huzurunda yer öpmek adetini de kaldırmakla kendini sevdirmiş, ancak bunun yanında koyduğu ağır vergilerle halkın tepkisini kazanmıştır.

Tarihçiler onun Memluk sultanlarının seçkinlerinden zikrederler. Yalnız fazla mal topla-

60. Eşref Buharalı, A.g.m., s. 113.

61. Eşref Buharalı, A.g.m., s. 83.

makla biraz tamahkâr olduğunu da ilâve etmektedirler. Onun tarafından sonra yazılan ve 1952 yılında Kabe'nin içinde görülen 1423 tarihli bir levha üzerinde "*Hadimü'l - Haremeyni'sh -Şerifeyn*" ünvanının kullanmış olduğu anlaşılmaktadır.⁶²

5. SEYFEDDİN ÇAKMAK DEVRİNDE HAÇLILARLA MÜNASEBETLER

Barsbay'dan boşalan Memluk tahtına, Barsbay'ın sağlığında kendisine biat aldığı 14 yaşındaki oğlu Yusuf geçti. Yusuf 3 ay saltanat sürdü. Ancak bu arada idareyi fiilen naib Seyfeddin Çakmak elinde bulunduruyordu. Seyfeddin Çakmak, bir süre sonra Yusuf'u İskenderiye'ye gönderip Memluk tahtına kendisi oturdu. Önce iç karışıklıkları hal edip daha sonra dış olaylarla ilgilenmeye başladı.⁶³

Sultan Seyfeddin Çakmak, başa geçtikten sonra Akdeniz'de korsanlık yapan Mısır ve Suriye sahillerini yağmalayan Sain Jean şövalyeleriyle mücadele etme gereğini duymuştur.

5.a. Rodos Seferi

Bu dönemde Saint Jean şövalyelerinin üs olarak Rodos adasını seçmesi Seyfeddin Çakmak'ın Rodos'a sefer yapma mecburiyetini doğurmuştur. Sultan Barsbay devri, Kıbrıs'ın fethi meşhur olduğu gibi Sultan Çakmak devri de Rodos Seferi ile meşhur olmuştur.

Rodos Adası da Kıbrıs gibi Akdeniz'de Haçlılar için mühim bir merkezdi Bilhassa Hospitalier şövalyelerinin Rodos'u 1308 yılında istila edip hareketleri için bir merkez haline getir-

62. İsmail Yiğit, A.g.e., s. 114.

63. İbni Tağri birdi, Ennucum, C.15, s. 456; K.Y. Kopruman, DGBİT, s. 520; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 115

melerinden sonra adanın önemi daha da artmıştır.⁶⁴

Hospitalier Şövalyeleri, Müslümanlara karşı savaşta Lusignan ailesinden daha az hamaset sahibi değillerdi. Bu sebeple Memluklar bu tehlikeye son vermek için adayı fethetmeyi ciddi olarak düşünüyorlardı.

Hospitalier Şövalyeleri Memlukların Kıbrıs'ı fethetmelerinden sonra sıranın kendilerine geldiğini hissederek hemen Barsbay'a hediyeler gönderip bir saldırmazlık ve dostluk antlaşması imzalanmasını istediler. Fakat Sultan Barsbay, Rodos'un ve Hospitalierlerin Müslümanlara karşı durumunu unutmamıştı. Eğer ömrü vefa etseydi şüphesiz bu adayı da fethedecekti. Diğer taraftan bir rivayete göre Osmanlı Sultanı II. Murad, Rodos'taki Hospitalier şövalyelerinin kendilerine karşı teşekkür ettirilmekte olan büyük bir Haçlı hücumuna katılmak için teşebbüslerde bulunduğu haberini duymuştu. Bu sebeple Osmanlı Sultanı, Memluklu hükümdarı Çakmak'dan Hospitalierleri Rodos'ta meşgul ederek bu ittifaka girmelerini önlemesini rica etmişti.⁶⁵ Buna ilaveten Memlukların Kıbrıs'ı fethetmelerinden sonra da Mısır sahillerine yönelik korsan hücumları kesilmemiş, küçük Ermenistan ve Kıbrıs'ın düşmsinden sonra, korsanların Rodos adasının kendileri için bir merkez edindiklerinden şüphe kalmamıştı. Nitekim 1439 yılında 4 Haçlı gemisi el - Reşid'e hücum ederek yağma ve tahrip faaliyetlerinde bulunmuş, bu da Sultan Çakmak'ı çok kızdırmıştı. Bütün bunlara Çakmak'ın da Barsbay'ın yaptığı gibi, kendisine ün sağlamak, tahtı gasp yoluyla ele geçirdiğini unutturmak için büyük bir zafer kazanmak isteğini ilave etmeliyiz. Ayrıca Çakmak, Memluklar arasındaki iç çekişmeleri de bertaraf edecek ve Memluklar birbirlerini boğazlıyacaklarına bütün güçlerini Rodos adasının fethine harcayacakları.

64. Rodos Adasının Haçlılar için önemi hakkında bakınız: WILFRIED BUCH "14 -15. yy.'da Kudüs'e Giden

Alman Hacımarının Türkiye İzlenimleri", (Çev. Yüksel Baypınar) Belleten, C.4., S. 183, s. 521 - 528.

65. K. Y. Koprıman, DGBIT, s. 521; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 115 - 116.

Sultan Çakmak, 1440 - 1443 ve 1444 yıllarında olmak üzere Rodos'a karşı 3 sefer tertipledi. İlk hücum küçük çapta olup dikkat çekici bir başarı sağlayamamıştı. Üstelik Hospitalier donanması Memluk donanmasına hücum ederek bir miktar hasar da verdimişti.⁶⁶ Fakat Çakmak'ın Emir Aynal komutasında sevk ettiği ikinci hücum daha başarılı olmuştur. Bu hücum neticesinde Rodos sahillerindeki bazı kaleler tahrip edilmiş, ancak kışın gelmesi ve fırtınaların şiddetlenmesi Memluk donanmasını Mısır'a dönmeye zorlamıştır.⁶⁷ Çakmak'ın Rodos'a karşı sevk ettiği 3. donanma her bakımdan en büyük seferdir. Bu sefer esnasında hospitalierlerin başşehri olan Rodos, 40 gün kuşatılmış, Ancak Memlukların gösterdiği fevkalade kahramanlığa rağmen fethedilememiştir. Bu kuşatma esnasında Hospitalierler, Suriye'deki harpler esnasında Müslümanlardan öğrendikleri bütün harp usul ve hilelerini iyi kullanarak Memluklara şiddetle mukavemet göstermişlerdir. Diğer taraftan Hospitalierler, Batı Hristiyan aleminden ve özellikle de Burgandia ve Catalania'dan büyük yardımlar almışlardır. Böylece bu seferin iki komutanı Aynal ve Temir Bey, çekilmek mecburiyetinde kalmışlardır.⁶⁸ Memluk ordusunun adadan çekilmesinden hemen sonra Hospitalierlerin, Müslüman gemilerine ve tüccarlarına hücum etmemeyi taahhüt etmesinden sonra iki taraf arasında barış imzalanmıştır.⁶⁹

Görüldüğü gibi Sultan Çakmak devri de, Haçlılarla mücadele ile geçmiştir. Kıbrıs kadar stratejik öneme sahip Rodos adasına karşı düzenlenen seferler nihai fethi doğuramamıştır. Ancak Haçlıların Memlukların gözünü üzerlerinde hissetmesi ve bunun neticesinde bir barış ant-

66. İbni Tağrı Birdi, Ennucum, C.15, s. 343; K.Y. Koprıman, DGBİT, s. 521 - 522; W. Buch, A.g.m., s.

522 vd.; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 115 - 116.

67. İbni Tağrı Birdi, Ennucum, C.15, s. 352; K.Y. Koprıman, DGBİT, s. 522; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 115 - 116.

68. İbni Tağrı Birdi, Ennucum, C.15, s. 260 - 263 ; K.Y. Koprıman, DGBİT, s. 522 .

69. K.Y. Koprıman, DGBİT, s. 522.

laşması imzalaması Memluk devletini mahdud bir süre için de olsa rahatlatmıştır.

6. SEYFEDDİN İNAL (AYNAL) DEVRİNDE HAÇLILARLA MÜNASEBETLER

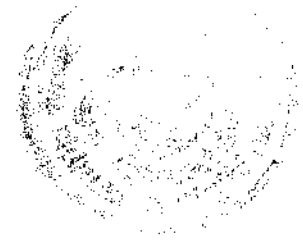
Sultan Çakmak'ın 1453 yılında 80 yaşında iken ölmesi üzerine, hastalığı sırasında oğlu Osman, Sultan ilân edilmişti. Osman, ancak birbuçuk ay kadar tahtta kalabildi. Kendilerine züyuf akça dağıtılan askerler onu tahttan indirdiler. Çakmak'ın oğlu Osman'ın tahttan indirilmesinden sonra Umerâdan Aynal, el - Eşref lakabıyla Sultan ilan edildi.⁷⁰

Aynal, yakındoğu ile bilhassa Kıbrıs'taki hakimiyet meseleleri ile meşgul olmuştur. Nitekim Barsbay'ın saltanatı zamanından beri Memluk Sultanlığına vergi ile bağlanan Kıbrıs'ın geleceği meselesi ile yakından ilgilenmek zorunda kalmış, bizzat Kahire'ye gelip cülus merasiminde bulunan Kıbrıs Kralı Jean II'de Lusignan'ın 1458'de vefatı üzerine onun kardeşi Jacques Le Batard'ı desteklemiştir. Hatta onun tahtını ele geçirebilmesi için asker yardımı da yapmıştır. Aynal, onu düzenlediği bir merasimle Kıbrıs naibi olarak tayin etmiştir. Ayrıca Kıbrıs'a müdahale etmek üzere donanmanın hazırlanmasını emretmiştir. Bu sırada Kıbrıslılar kimin Kıbrıs naibi olacağı konusunda ihtilafa düşmüşler, 1460 yılında Kıbrıslıları Kal'atü'l - Cebel'e davet edilerek, onlara prensesin başa geçmesi kabul ettirilmiştir. Bunun üzerine Kıbrıslılar arasında kargaşa ve kavga başlayınca Sultan fikrini değiştirerek tekrar Jakım'ı naib

70. İbni Tağrı Birdi, Ennucum, C.15, s. 55; K.Y. Koprıman, DGBİT, s. 523; İsmail Yiğit, A.g.e., s. 117,

Aynal hakkında geniş bilgi için bkz. "Faüh'le Çağdaş Bir Memluk Sultanı, Aynal el - Ecrud (1453 - 1460), İstanbul Üniversitesi, Ed. Fak. Tarih Dergisi, S.23 (Mart 1969), s. 35 - 50.

71. Şehabeddin Tekindağ, Mısır Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış, İ.Ü. Ed.Fak. Derg. s.25, İstanbul - 1971; Eşref Buharalı, A.g.m., s. 114.

olarak atamıştır. Bu arada bir kısım Memluk kuvvetleri de Kıbrıs'a gönderilmiştir. Bu kuvvetler burada düzeni sağlamakla görevliydi. ⁷²

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerden de anlaşılacağı gibi, Aynal döneminde Haçlılarla münasebetler, Barsbay devrinde Memluklar'a bağlanan Kıbrıs adasında meydana gelen hadiselerine münhasırdır. Aynal, Kıbrıs'taki taht değişikliklerine müdahale ederek adanın Memluklar için sıkıntı doğurmasına engel olmaya çalışmıştır.

7. ŞEHABEDDİN AHMED DEVRİNDE HAÇLILARLA MÜNASEBETLER

H. 865 yılı Cemaziyelevvel ayında Sultan Eşref Aynal vefat etmiş, yerine oğlu Şehabeddin Ahmed tahta geçmiştir. Aynı yılın Cemaziyelahir ayında Kıbrıs'ta bulunan Memluk komutanı Canıbek el - Ablak Sultan Eşref Aynal'ın hayatta olduğunu zannederek Kahire'ye bir mektup göndermiştir. Komutan bu mektubunda Kıbrıs'taki Memluk hakimiyetini tesis maksadıyla yaptığı faaliyetleri anlatmaktadır. Bu mektuptaki bilgilerle göre Memluk askerleri Jakım'ın adamlarının da yardımıyla Rebiülahir'in onuncu günü (M.22 Ocak 1461) Girne'ye hücum etmişler ve şehrin kalesini kuşatmışlardı. Memluklar, burada ilk çarpışmada 8 Gırneli'yi katledip bir grubu da esir almışlardır. İkinci çarpışmada ise Girne muhafızını öldürmüşlerdi. Ayrıca Komutan Canıbek el - Ablak mektubunda, Jakım'ın kız kardeşinin, Rodos hakiminden yardım elde etmek üzere Rodos'a gittiğini ve Prenses'in yardımına gelen bazı Frenk gemilerini ele geçirip 100 kadar düşman askerini de esir aldığını bildiriyordu. Memluk komutanı mektubunda devamla büyük zorluk çekmesine rağmen Baf kalesinin bazı burçlarını muhasara altına aldığını belirtmekte ve Sultan'dan Magusa'daki Cenevizliler'in prensesin

72. İbni Tağrı Birdi, Ennucum, C.16, s. 147 - 148; Eşref Buharalı, A.g.m., S.115 - 116; J.B. Globb, A.g.e., s. 351 - 355.

yardıma yetişmesinden evvel bir an önce asker göndermesini talep etmekteydi. Ancak Sultan Şehabeddin Ahmed, bu sırada azledilmiştir.⁷³

HOŞKADEM DEVRİNDE HAÇLILARLA MÜNASEBETLER

1461 yılında Sultan Şehabeddin Ahmed'in azledilmesinden sonra yerine Atabeg Hoşkadem Sultan olmuştur. Hoşkadem, başa geçer geçmez, Kıbrıs'ta bulunan Memluk kuvvetlerine yardım göndermek amacıyla bir birlik hazırlanmışsa da daha sonra bundan vazgeçmiştir.⁷⁴

Sultan Hoşkadem, yardım amacıyla oluşturduğu başka bir askerî birliği Kıbrıs'a göndermiştir. Kaynakların verdiği bilgiye göre; Jakım'ın Canıbek'e gönderdiği haberci şunları bildirmiştir. Magusa şehri ve kalesinin Cenevizlilerin elinden alınıp Emir Canbek el - Ablak'a teslim edilmiş, fakat Canbek'in Magusa ahalisine kötü davranması sebebiyle şehrin ileri gelenleri komutana şikayette bulunmuşlardır.⁷⁵ Ancak Canıbek, onların şikayetine kulak asmamıştır. Bunun üzerine Magusa halkı vaziyetlerini Lefkoşa'da ikamet eden Jakım'a bildirmişlerdir. Jakım'da Canıbek'e bir adamıyla haber göndererek ondan Magusa ahalisine menfi tutumundan vazgeçmesini istemiştir.⁷⁶ Fakat Canıbek gelen bu haberciyi dövmüştür. Jakım, Memluk komutanına yeniden bir elçi göndermiş ise de Canıbek onu da okla vurmuştur. Bunun üzerine Jakım, Magusa'ya gelerek Canıbek'le görüşmüş, fakat Canıbek, onun söylediklerine aldırmayarak ağır sözler sarfetmiştir. İkinci kez görüşmelerinde ise Canıbek, elindeki cisimle

73. İbn Tağribirdi, Ennucum, C.16, s. 224; Eşref Buharalı A.g.m., s. 117.

74. İbni Tağrı Birdi, Ennucum, C.16, s. 261; Eşref Buharalı, A.g.m., s. 117; J.B. Globb, A.g.e., s. 358 - 361.

75. İbni Tağrı Birdi, Ennucum, C.16., s. 264.

76. İbni Tağrı Birdi, Ennucum, C.16., s. 282.

Jakım'a vurarak onu bayıltmıştır. Bunun üzerine Jakımın muhafızları saldırıya geçerek, Canibek ile birlikte 25 Memluk askerini öldürmüşlerdir. Böylece Jakım, Sultanın naibi olarak Magusayı da idare etmeye başlamıştır. İbni Tağrı Birdi, Jakım'ın sultana gönderdiği bu haberi nakletmekle beraber hadise hakkında değişik rivayetlerin bulunduğunu da kaydetmektedir.⁷⁷

Sultan Hoşkadem Canibek el - Ablak'ın ölüm sebebini araştırmak üzere Jakım'ın elçisi Yakup ile birlikte Emir Sudun el - Mansurî'yi Kıbrıs'a göndermiştir.

Kaynaklarda bu tarihten sonra Jakım'ın ölümüne kadar 10 yıl Kıbrıs'la alakalı bir malumat bulunmamaktadır. Bu süre zarfında Kıbrıs'ta mühim bir hadisenin olmadığı anlaşılmaktadır.

9. KAYITBAY DEVRİNDE HAÇLILARLA MÜNASEBETLER

Sultan Hoşkadem'den sonra, Sultan Eşref Kayıtbay 1473 yılında Kahire'de Sultan olarak tahta geçmiştir. Bu sırada Kıbrıs Memluk sultanlarına bağlı olmakla beraber Kıbrıslılar, zaman zaman Hristiyan dünyası ile ittifak kurmuşlardı. Mesela, Osmanlılar'a karşı 1473 yılında, Akkoyunlular ve Karamanlılar ile işbirliği yapan Hristiyan müttefik donanması arasında Kıbrıs gemileri de yer almıştı. Bu gemiler, Antalya ve İzmir gibi kıyı şehirlere hücum etmişlerdi. Bu sırada Venedikliler Kıbrıs işlerine karışmaya başlamışlar ve ada sularına donanma göndermişlerdir. Catarine Cornaro adında bir Venedikli kadın ile evlenmiş olan Jakım'ın vefatından sonra yerine bu kadından dünyaya gelen oğlu başa geçmiştir. Fakat bunun da bir yaşında ölmesi üzerine Kıbrıs bir süre mezkur Catarina tarafından idare edilmiştir.⁷⁸

77. İbni Tağrı Birdi, Ennucum, C.16, s. 285 - 286; Eşref Buharalı, A.g.m., s. 118 - 119; Şehabeddin Tekindağ, Memluk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış, s. 301.

78. İ.A. "Kıbrıs" Mad., s. ; Eşref Buharalı, A.g.m., s. 119.

Kıbrıs naibi Jakım'ın ölümünden sonra 1473 yılında Kıbrıslılar Memluk Devletine ödemekte oldukları yıllık vergiyi aksatmaya başlamışlardı. Bunun üzerine Sultan Eşref Kayıtbay, 1478 yılında bir taraftan Hoca Muhammed bin Mahfuz el - Mağribî'yi Catarina'ya göndermiş, diğer taraftan da Kıbrıs'a müdahale etmek üzere donanma sevkini düşünmüştür. Fakat biriken vergi gönderilince Sultan bu müdahaleden vazgeçmiştir.

Bir müddet sonra Venediklerin artan baskısı üzerine 1489'da Catarina adayı Venedik Cumhuriyeti'ne bırakmak zorunda kalmıştır. Bundan sonra Osmanlıların eline geçinceye kadar, Kıbrıs hep Venedik hakimiyetinde kalmıştır.⁷⁹

1492 yılına gelindiğinde Endülüs'te son İslâm hanedanı Haçlılar tarafından ortadan kaldırılmak üzereydi. Bu nedenle İspanya'daki Müslümanlar Kayıtbay'dan yardım istemişlerdir. Bu sırada kuvvetli bir donanmaya sahip olmayan Kayıtbay, bu yardım istekleri karşısında bir takım tehditler savurmaktan öte bir şey yapamamıştır. Kayıtbay, Gırnata Müslümanlarına zulüm yapıldığı takdirde, Filistin'deki Hristiyanları yok edeceğini, ayrıca Suriye ve Filistin'e Hristiyanların girmesini yasaklayacağını bildirmişti. Ancak bu tehditlerin hiçbir etkisi olmadı.⁸⁰

Görüldüğü üzere Kayıtbay devrinde Kıbrıs Memluk hakimiyetinden çıkmış; İspanya'daki Müslümanlar Katolik taassubu altında katledilirken kendisinden yardım istenen Kayıtbay bir kaç tehdit savurmaktan öte bir şey yapamamıştır. Bu durum Memlukların giderek zayıfladığını ve dünyada ve Ortadoğu'da etkin bir güç olmaktan yavaş yavaş çıktığını göstermektedir.

79. İ.A. "Kıbrıs" Mad. s ; Eşref Buharalı, A.g.m., s. 119.

80. İsmail Yiğit, A.g.e., s. 123.

10. KANSU GAVRİ DEVRİNDE HAÇLILARLA MÜNASEBETLER

Kayıtbay'ın ölümünden sonraki 5 yıllık sürede 5 sultan değişti. Bu durum adeta devletin yıkılışının bir habercisi gibiydi. İlk olarak Muhammed en - Nasır, tahtını 2 yıl korudu. Sonra Kansuh Hamsemie geçti. Ancak 11 gün başta kaldı. Muhammed Nasır tekrar tahta geçti. Bu ikinci saltanatı 18 ay sürdü. Onun öldürülmesi üzerine Kansuh Ebu Said tahta geçti. O'da 2 yıl kaldıktan sonra isyancıların lideri Canbulat tahta geçti. 6 ay 16 gün saltanat süren Canbulat yapılan isyanla Tomanbay el - adil Sultanlığa oturdu. Fazla zaman geçmeden Tomanbay'ı da hal ettiler. Artık tahta talip olmadığından 60 yaşlarında olan Kansuh Gavri isteksiz de olsa saltanata getirildi. O, beklenilenin aksine şiddete başvurdu. Ağır vergiler koyarak, gümrük vergilerini de artırdı.

Kansuh Gavri, tahta geçtiği dönemde Hint ticaret mallarını Mısır, Suriye üzerinden Avrupa'ya taşıyan Portekizli tüccarlar, bu ezici vergilerden kurtulmanın çarelerini aramaya başladılar. Netice'de İbn-i Macid'in rehberliği ile Vasco de Gama, Hindistan'a giden deniz yolunu keşfetti. Artık Portekizli tüccarlar Hind mallarını Ümit Burnu yoluyla doğrudan Avrupa'ya taşıyorlardı. Böylece Memluklar'a ödedikleri vergilerden kurtuldular.⁸¹

Kansuh el - Gavri, durumu geç de olsa farketti. Portekizliler'e karşı önce barış yollarını aradı. Hele Portekizliler'in bir Mısır gemisini soymaları üzerine Papa'ya elçi gönderip aracılık olmasını istedi. Ancak Papa'nın teşebbüsünden de bir sonuç alınamadı.

Gücerat Hükümdarı I. Mahmud Han ona müracaat ederek yardım istedi. Bu talep üzerine zaten sulhtan netice alamayan Kansuh el - Gavri, Hüseyin Bey komutasında bir filo gönderdi.

81. İ.Kafesoğlu, İ.A. "Kansuh el - Gavri " mad., C.6., s. 163; K. Y. Koprıman, DGBİT, s. 524; İ. Yiğit, A.g.e., s. 124 - 125.

1508 yılında Hindistan'ın Şaul Limanı'nda cereyan eden savaşta Memluk donanması Portekizlileri hezimete uğrattı. Ancak Portekizliler, Mısır donanmasına büyük zaiyat verdirerek bunun intikamını aldılar ve 1513 yılında Aden'i ele geçirdiler. Kansuh, onlarla savaş için yeni bir donanma hazırladı. Bu donanma için Osmanlılar'dan gerek gemi malzemesi, gerekse silah olarak önemli ölçüde yardım aldı. Süveyş'te tamamlanan ve Selman Reis kumandasına verilen bu donanmaya 2000 Osmanlı denizcisi de katılmıştı. Selman Reis, bu donanmayla 1516 yılında Memluklar'a yardımı reddeden Beni Tahir hanedanının başşehri Zübeyd'i ele geçirdi.⁸² Memluk Sultanı Portekizliler'e karşı yeni birlikler gönderdiyse de asıl gücünü, o sırada ülkesine yönelen Osmanlılar'a karşı kullanmak zorunda kaldı.⁸³

Memluklar'ın inhitat devrini yaşadığı 16. asrın başlarında Osmanlı Sultanı Yavuz Sultan Selim, İslâm dünyasına hakim olmak amacıyla Mısır ve Suriye seferlerine hazırlanıyordu. Zaten Memluklar da Osmanlı tehlikesini sezdiklerinden Osmanlı cephesiyle ilgileniyorlardı. Ancak Sultan Tumanbay, Yavuz Sultan Selim'e karşı sefer hazırlıkları yaparken Frengistan'dan (belki Rodos'tan) toplar, tüfekler getirtmiş, hatta Frenkler'den topçular da almıştır.⁸⁴ Ne var ki bu da Memluklar'ı kurtaramamıştır.

82. İ.H. Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal, Ankara - 1984, s. 435; K.Y. Koprıman, DGBİT, s. 525; İ.Yiğit, A.g.e., s. 126.

83. K.Y. Koprıman, DGBİT, s. 525; İ.Yiğit, A.g.e., s. 126.

84. Halil Ertem Eldem, Mısır'ın Son Memluk Sultanı Melik Tumanbay II Adına Çorlu'da Bulunan Bir Kitabe, İstanbul - 1935, s. 29.

SONUÇ

Temelinde dinî, ekonomik, siyasî ve iktisadî nedenleri bulunan Türk - İslâm âlemine karşı tertiplenen Haçlı Seferleri, Orta Çağ'ı tavsif eden önemli olaylardan biridir.

Memluklar döneminde Haçlılarla önemli münasebetler olmuştur. Gerek Suriye ve çevresine dışarıdan tertiplenen Haçlı Seferleri, gerekse bölgede bulunan Haçlı bakiyeleri Memluk - Haçlı münasebetlerini kaçınılmaz kılmıştır.

Memlukların ilk dönemi olan ve 1382 tarihine kadar devam eden Bahrî Memluklar döneminde Haçlılarla münasebetlere bakıldığında kuruluş aşamasında Memluk Sultanlarının zaman zaman iç meseleleri hal etmek amacıyla Haçlılarla anlaşmalar yaptıklarını görüyoruz.

Memlukların temel hedeflerinden birisi Haçlıları Suriye ve çevresinden temizlemektir. Zira Haçlılar Avrupa devletleriyle de münasebetlerinde potansiyel bir tehlike arz ediyorlardı. Ancak Haçlıların Suriye'den çıkarılmaları, Avrupa'dan gelen Haçlı saldırılarını durdurmaları uzun zaman alacaktır. Zira, Memluklar Haçlılarla mücadele ederken bazen moğolların bazen de Ermenilerin saldırıları nedeniyle Haçlı topraklarına karşı başlattıkları fetih hareketlerini kesip, Haçlılarla anlaşmak zorunda kalmışlardır.

Haçlıların önemli istinad noktalarından birisi olan Kıbrıs'ı , kuşatılmasına rağmen alınamamıştır. Haçlıların tamamen Suriye'den çıkarılmaları üzerine Papalığın Memluk devletini ekonomik yönden çökertmek amacıyla ekonomik ambargo uyguladığını ve bu ambargoyu etkili bir şekilde devam ettirebilmek için bir deniz polis örgütü kurduğunu görüyoruz.

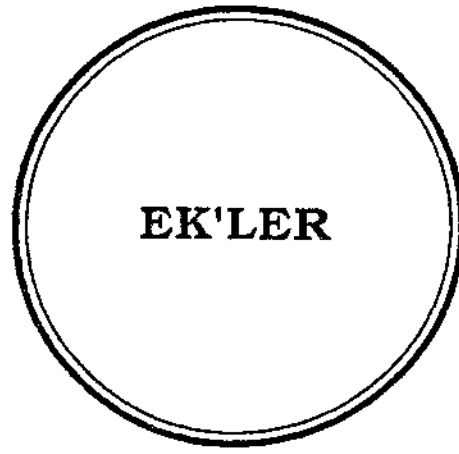
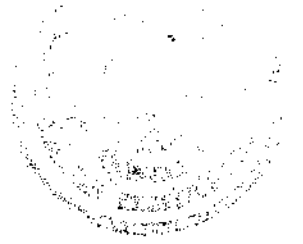
1382 yılında başlayan Burcî Memluklar döneminde ise, daha önce başlayan faaliyetlerin devam ettiğini görüyoruz. Burcî Memluklar dönemi başlarında Cenevizler zaman zaman Memluk topraklarına karşı saldırıda bulunmuşlar ve Memluk Sultanları da buna mukabil tedbirler almak zorunda kalmışlardır. Burcî Memluklar dönemi boyunca Haçlı korsanlık faaliyetlerinin durmaması nedeniyle sürekli bir Haçlı - Memluk mücadelesi sürüp gitmiştir. Bu mücadeleler esnasında Haçlılar bazen sıkışıkça barış istemek zorunda kalmışlar, buna karşılık Memluklar ise, kendi iç ve dış durumlarını değerlendirerek, bu barış isteklerine olumlu veya olumsuz cevap vermek yoluna gitmişlerdir.

Burcî Memluklar döneminin en önemli hadiselerinden birisi de Bahrî Memluklar döneminde kuşatılan ancak alınamayan Kıbrıs'ın fethidir. Sultan Barsbay, Haçlıların Suriye'den kovulmalarından sonra Kıbrıs'ın Haçlı korsanlar için bir üs olduğunu görünce, uzun sürmesine rağmen kararlı davranarak Kıbrıs'ı Memluk topraklarına katarak, Kıbrıs'a ilk Türk girişini sağlamıştır.

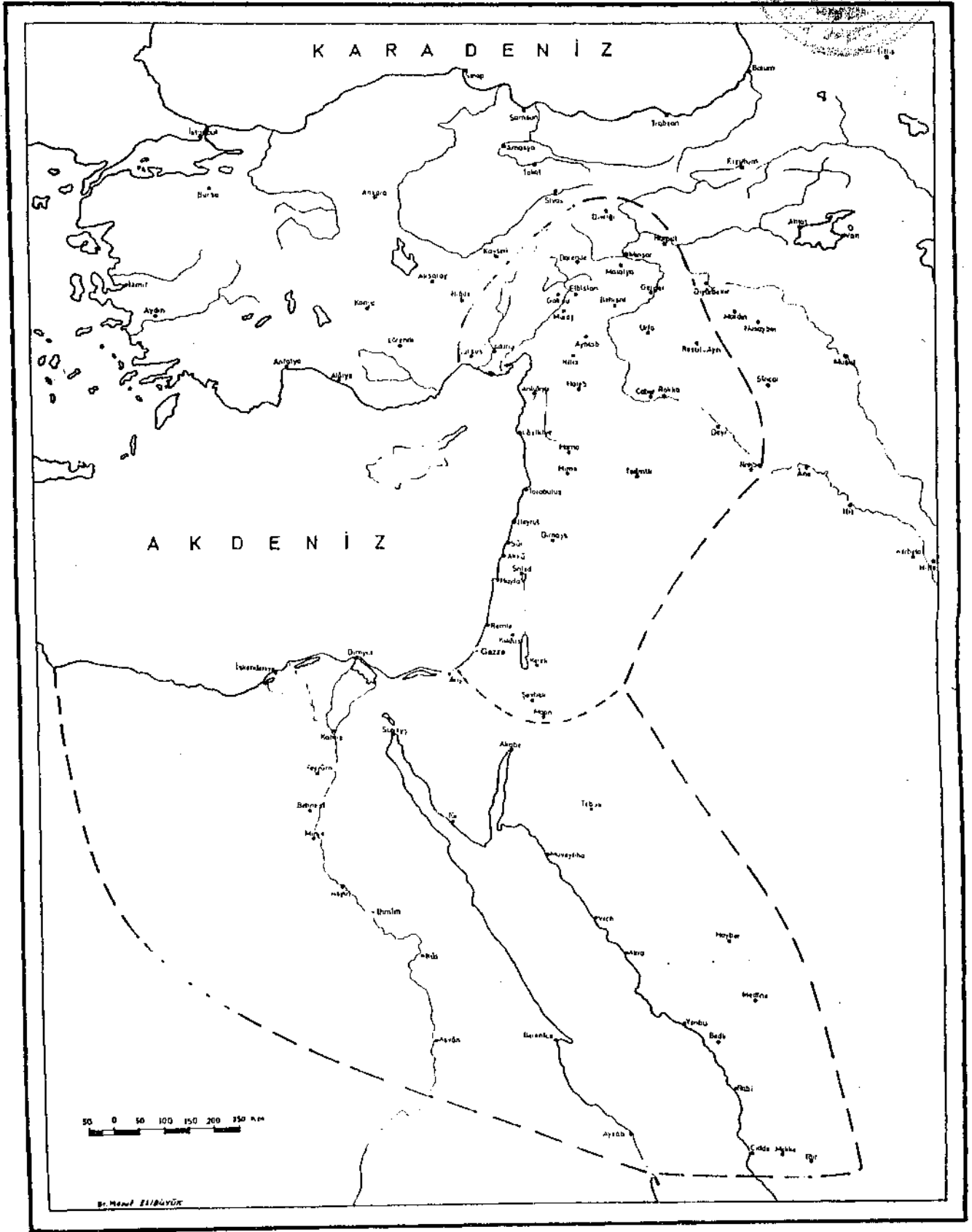
Burcî Memluk Sultanlarından Sultan Çakmak Devrinin önemli hadiselerinden birisi, Kıbrıs'tan sonra Haçlılar için ikinci mühim bir merkez olan Rodos adasına karşı düzenlenen seferdir. Bu sefer neticesinde ada alınamamıştır. Ancak ada hakimiyetle yapılan anlaşma ile zararlı faaliyetleri önlenmeye çalışılmıştır.

Memlukların son dönemlerine doğru Memluk Sultanları Haçlılardan alınan yerlerin elde tutulması ve çıkan olayların bastırılması işleriyle uğraşmışlardır.

Memlukların zayıfladığı, Osmanlıların giderek güçlendiği 16. asırda ise; Memlukların, Osmanlılar ve kendi iç meseleleriyle uğraştıklarından Haçlı dünyasına karşı fazla bir varlık gösterememişlerdir.

EN GENİŞ ZAMANINDA MEMLÜK DEVLETİNİN HUDUTLARI (XIV. YÜZYIL)

Kazım Yaşar KOPRAMAN, Mısır Memlûkları Tarihi, Ankara, 1989

BİBLİYOGRAFYA

- Aktan Ali, : Bahri Memlûklardan Kalavun ve Hanedanı,
Belleten, C. 59. S.226, s. 1 - 22
- Ali el - Tarsusî İbrahim : Tuhfetû Türk, Beyrut - 1992
Necmeddin
- Alasya Fikret Halil, : Tarihte Kıbrıs, Ankara - 1988
- Ali Kurd Muhammed, : Hitatü's - Şam, Beyrut - 1969
- Aktan Ali, : Mısır'da Abbasi Halifeleri, Belleten, C. 55.,
S.214, Ankara - 1988.
- Ayalon David, : Memlûklar ve Deniz Kuvvetleri, İstanbul Üniv.
Ed. Fak. Tar. Dergisi, Sayı: 25, Mart - 1971,
s. 39 - 50
- Arslantaş Yüksel, : Memlûklar Devrinde Suriye (Basılmamış Yüksek
Lisans Tezi), Elazığ - 1996
- Buharalı Eşref, : Kıbrıs'ta İlk Türkler, Türk Dünyası Araştırmaları,
S. 95., İst. - 1995.
- Buch Wilfried, : 14. 15. yy. da Kudüs'e Giden Alman Hacılarının
Türkiye İzlenimleri (Çev. Yüksel Baypınar) (Bel-
leten) C. 46., S. 183, s. 509 - 533.
- Çelik Mehmet, : Süryani Kilisesi Tarihi, C.I., İstanbul - 1985.
-

-
- Kopraman Kazım Yaşar, : Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, C. 6., İstanbul - 1996.
- Kopraman Kazım Yaşar, : Mısır Memlûkları Tarihi
- Koçak İnci, : Arap Kaynaklarında Türk - Memlûk Sultanı Baybars, 10. Türk Tarihi Kongresi Bildirileri, Ankara - 1991, s. 1101 - 1116
- Komisyon, : Orta Zamanlar, Maarif Vekaleti, İstanbul - 1931.
- Makrizî : el - Hıtat, Beyrut - Tarihsiz
- Makrizî, : Kitabu's - Sulûk, C.I., Kahire - 1972
- Morgoleiatch, : "Baybars"Mad. İ.A C.II.-1972., s.364 - 365
- Makrizî, : Historie, des Sultans, Mamlouks, de I Guet--remere Egypt - Paris - 1837
- Özbek Süleyman, : Melik Zahîr, Rükneddin Baybars Zamanı Memlûk Devleti'nin Dinî Siyaseti, Ege Üniv. Edebiyat Fak. Tarih İnceleme Dergisi, İzmir - 1994., s. c288 - 307
-

-
- Öztuna Yılmaz, : Büyük Türkiye Tarihi, İstanbul - 1983.
- Runciman Steven, : Haçlı Seferleri Tarihi, Çev. (Fikret Işıltan),
Ankara - 1992.
- Sadegue Fatima Syedah, : Baybars I of Egypt, Dakka - 1955.
- Sobernheim, : "Kalavun" Mad. İslâm Ans. C.6. - 1987,
s.121 - 123
- Sümer Faruk, : "Memlûklar ve Türk Tarihi", Türk Dünyası
Tarih Dergisi, s. 3 - 7, İstanbul - 1990.
- Şakird Muhammed, : Tarihu'l - İslâmi, Beyrut - 1991.
- Tekindağ Şehabeddin, : "Memlûk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir
Bakış", İst. Üniv. Ed. Fak. Tarih Dergisi,
İstanbul - 1971., S. 25, s. 1 - 38.
- Turan Osman, : Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul -
1971.
- Türkiye Diyanet Vakfı İ.Ans. : İstanbul - 1995
- Şehabeddin Tekindağ : "Kutuz Mad.", İslâm Ansiklopedisi, C. 6.
İstanbul - 1977, s. 1057 - 1060
-

-
- Tekindağ Şehabeddin,** : Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı, İstanbul - 1961.
- Uzunçarşılı İsmail Hakkı,** : Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal, Ankara - 1984.
- Yiğit İsmail,** : İslâm Tarihi, C.6., İstanbul - 1991
- Zettersteen,** : "Nasır Mad", İslâm Ansiklopedisi, C.6., - İstanbul - 1987.